

Sumi inunngorsimanimik misissueqqissaarnek nalilinerlu

- naligiissitaalivinnissamik noqqaaneq
paarlattorluinnaanik inernilerneqarpoq

Imarisat allattorsimaffiat

1. Misissueqqissaarinerup nalilersuinerullu imai pingaarnerit	4
2. Oqaatsit ”sumi inunnorsimaneq tunngavigalugu immikkoortitsineq” qanoq paasisariaqarpat?	4
3. Sumi inunnorsimaneq tunngavigalugu immikkoortitsinerup pileriartuaarnera	5
3.1. Landsrådip 1959-imi aalajangerneru	5
3.2. Kalaallit Nunaat pillugu ataatsimiititaliaq G-60	5
3.3. Sulisartut atorfillillu qanoq akissaateqartitaanissaannik Mogens Boserupip G-60-llu nalilersuillutillu siunnersuutaat.....	6
3.4. G-60-ip Kalaallit Nunaata aningaasarsiornermik napaniuteqarneranut sulisussallu pillugit aalajangiiffigisassatut sunnersuutai pingaarnerit.....	7
4. Landsrådip 1962-imi ukiunilu tulliuttuni G-60-ip akissarsianut tunngasunik siunnersuutaanik oqalliseqartarneri isummertarnerilu.....	8
5. G-60-ip inaarutaasumik atorfeqarnermi atukkat pillugit siunnersuutai.....	10
6. Sulisussat ilinniarsimasut Kalaallit Nunaanneereersut avataaneersullu pisariaqartitat amerlassusii	11
7. Inatsit tunngavik.....	11
7.1. Nunaqavissut pillugit aalajangersakkat pingaarnerit	12
7.2. Immikkut pineqarsinnaaneq	12
7.3. Nunaqavissuunngitsut pillugit aalajangersakkat pingaarnerit	12
8. Sumi inunnorsimaneq tunngavigalugu atorfilinnik immikkoortitsinerup pisortanut allanut aammalu isumaqatigiissutit atorlugit atorfilinnut siaruaannera.....	14
9. Nunaqavissuunngitsutut atorfillit ajunngitsorsiaat ataatsimut isigalugit.....	14
10. Sumi inunnorsimaneq tunngavigalugu immikkoortsitsinerup atuutilernerani qisuariaatit siulliit.....	15
11. Inunnik sumi inunnorsimanagermit kallarnerqarsimasunik isumasiuineq	17
11.1. Isumasiuinerup siunertaa.....	17
11.2. Akisisut qassiunerat.....	18
11.3. Akisisut inuiannit sorlernit kingoqqisuuneri	18
11.4. Nunatsinni inunnorsimasut nunalisitatut atorfeqarsinnaanerat.....	18
11.5. Akisisut ilinniakkamikkut tunuliaqutaat sutullu atorfeqarneri	19
11.6. Nunaqavissutut atorfillit atugaat	19
11.7. Nunatta avataani inunnorsimasut najugaqavissutulli atugallit	20
11.8. Nunatta avataani inunnorsimasut nunalisitatullu atorfillit	20
12. Sumi inunnorsimaneq tunngavigalugu atorfeqartitsinerup inuiaqatigiinnut kalaallinut aamma inuiannut kalaallit danskillu akornanni pissutsinut sunniutai	20
12.1. Aaqquissuussinermi siunertat eqqortinneqarpat?.....	20
12.2. Akissaatinik sapinngisamik apparsimaartitsiniarneq	21

12.3. Sulisussat nunatta avataaneersut pissarsiarineqarsinnaanerat	21
12.4. Sumi inunngorsimanermik atorfeqartitsinerup suliffinni suleqatigiinnermut sunniutai.....	22
12.5. Sumi inunngorsimanermik aqqiinikkut sulisut suliaminnut piginnaanillit nunatta avataaniit pissarsiarineqarsinnaanerat	23
12.6. Atorfillit sulisitsisumit inissaqartitaanerannut tunngasut	23
12.7. Feriap sivilisussusia, sulisitsisumit akiliunneqarluni feriarsinnaaneq aqunneqarneratalu pisariunera	24
12.8. Tjenestemandit kattuffii akissaatit atorfeqarnermilu atukkat allat pillugit isumaqatiginninniarsinnaasut	24
12.9. Pisortani sulisitsisut sinnerlugit isumaginninniarsinnaaneq	25
12.10. Tjenestemandit kattuffiisa pisortallu sinnerlugit akissaatinik isumaqatiginninniarsinnaasut soqutigisaat.....	26
12.11. Aaqquussinerup atortinneqarnerata aqukkuminartuunera	26
12.12. Sumi inunngorsimanerup inuiaqatigiit ataatsimoornerannut sunniutai.....	27
12.13. Taaguutip ammip qalipaataa tunngavigalugu immikkoortitsinertut isiginiarneqarsinnaanera aamma tusarniitsuunera.....	27
12.14. Ataatsimut naliliineq	28
13. Naggasiussat	29
Inatsisip tunngaviusup 1953-imeersup atuutilerneranit Narsami aammalu sumi inunngorsimanerup 1964-imi inatsimmik tunngaveqalerneranit Århus-imi inuttut eqqaamasaminnguit.....	31
Najoqqutassarsiorfiit	33
Ilanngussa A.....	34

Misissueqqissaarinerup nalilersuinerullu kalaallisuanut siulequtaq

Pissutsinik immikkuullarissunik – soorlu sumi inunngorsimanermut taamalu atorfeqartitsinermut atukkanut, inatsisinut tunngasunik, aningaasarsiornermut inuiaqatigiinnullu tunngasunik – ilaatigullu kalaallisut nalinginnaasunik akuerisaasunillu oqaaseqartinngisatsinnik allaaserisaqarluni ajornakusoorsinnaavoq allakkap paasiuminartuunissaa sianiginiassallugu, naak tamanna misissueqqissaarinermi nalilersuinermilu qitiutillugu siunertarineqaraluartoq. Apeqqutit sammisat suneri siulianilu taariikkat pissutaallutik oqaasiliornera ilaatigut oqimaakujussinnaavoq oqaatiginiakkammi imarpiaat eqqortumik ersersinniassagaanni oqaasertalissagaannilu tamanna pinngitsooruminaassinnaammat.

Tamanna pissutigalugu una misissueqqissaarineq nalilersuinerlu kalaallisut allaqqaagaavoq aatsaallu kalaallisuaa naammassereermat qallunaatuua suliaalluni. Qallunaatuuata oqaasiliornerni paasigaanni oqaatiginiagaq aamma kalaallisuanuani eqqornerusumik ersarinnerusumillu saqqummersinneqarsinnaasoq taava aamma kalaallisuaa uterfigisariaqartarpoq taamalu allannortilarlugu. Oqaatsit ataasiakkaat ilaatigut nutseqqissaanngikkaluarlugit assigiimmilli imaqarnissaat salliutinniarsaralugu taamalu imminnut assortuutinnginnissaat sianigalugu ilusiligaapput.

Misissueqqissaarineq nalilersuinerlu Saammaateqatigiinnissamik isumalioqatigiissitap imissutaa tunngavigalugu suliaavoq, isumalioqatigiissitaq isumaqarmat sumi inunngorsimanermik nunatsinni pisortat akissaateqartitsinerat ukiut 30 missarpiaat atuussimasoq inuiaqatigiit kalaallit oqaluttuarisaanerannut inuiaallu ingerlaasiannut ilaalluinnartoq pingaarutilik apeqqutaanani atuutsinneqarnera iluarineqarnerasoq iluarineqannginnersorluunniit. Misissueqqissaarinermi nalilersuinermilu qitiupput immikkoortitsinerup inuiannut kalaallinut aammalu inuiaat danskit kalaallillu akornanni pissutsinut arlalippaalussuarnut sunniutai.

Naak Saammaateqatigiinnissamik isumalioqatigiissitap imitsinerani tunngavilersuutit aallaavigaluarlugit nalilersuininni siumut pituttoriigaananga periutsillu suliamut atussalugit naleqquttutut isigisakka tunngavigalugit suliaq ingerlappara. Tamanna pissutigalugu suliap ingerlannerani sanngeequtaasinnaasut, kukkunerusinnaasut amigaataasinnaasullu soorunami uanga akisussaaffigaakka.

Frederiksberg, januar 2017

Jakob Janussen

Sumi inunnorsimaneq tunngavigalugu immikkoortitsinermik misissueqqissaarineq nalilersuinerlu

1. Misissueqqissaarinerup nalilersuinerullu imai pingaarnertit

Misissueqqissaarinerup nalilersuinerullu uuma Saammaateqatigiinnissamik isumalioqatigiissitap imissutaa tunngavigalugu suliaasup ilaatigut imarai sumi inunnorsimanermik isumassarsiap tunuliaqutai, isummap pileriartuaarnera imaannaanneqisoq inuiaqatigiinnilu kalaallini oqallinnermik annertoqisumik ilaatigullu oqaatsit sakkortuut atorlugit pilersitsillunilu ingerlanneqartoq, siunnersuutigineqarnerani siunertat suuneri, apeqqutip qanoq isikkoqarluni inatsisini ilusilerneqarnera, ukiut ingerlaneranni oqaatsip imaata allanngoriartornera, nunatta oqaluttuarisaanerani ilaalluinnarluni inissisimaneq aammalu inuiaat kalaallit danskillu akornanni pissutsinut sunniutai.

Misissueqqissaarinerup nalilersuinerullu ilagai taamatut aaqqiinerup siunertai qanoq eqqortinneqartigisimanersut, taakkununga ilaatillugit nioqqutissiornermi aningaasartuutit sapinngisamik appasitsinniarlugit sulisut akissaataannik pakkersimaarinninnissaq anguneqarsimaneq aammalu sulisussanik pisariaqartitanik suliaminnullu piginnaanilinnik nunatta avataaneersunik pissarsiniarneq iluatsissimaneq.

Aamma eqqartorneqarput aaqqiinerup suliffinni ataasiakkaani sulisut suleqatigiinnerannut sunniutai.

Qitiutillugit saqqummersillugillu paasiniarneqarput inuit sumi inunnorsimanermit nalaanneqarsimasut namminneq misigisaat tunngavigalugit oqaatsillu atugaat atorlugit apeqqummut qanoq isumaqartut.

2. Oqaatsit ”sumi inunnorsimaneq tunngavigalugu immikkoortitsineq” qanoq paasisariaqarpat?

Gyldendals fremmedordbog 1993-imi naqitaq malillugu oqaaseq ”kriterium” allamiut oqaaserisaat isumaqarpoq ”skelnen”, tassa kalaallisuunngorlugu ”immikkoortit”.

Ordbogen/Ordbog-i Ilinniuisiorfiup 2003-mi saqqummersitaa malillugu oqaaseq ”kriterium” kalaallisuunngorlugu nutserneqarsinnaavoq ”aalajangiinermi tunngavik”.

Ordbog-it taakku malillugit fødestedskriteriet tassa kalaallisut isumaqarpoq sumi inunnorsimaneq tunngavigalugu immikkoortitsinermik tunngaveqarluni aalajangiisarneq imaluunniit immikkoortitsisarneq, oqaaserlu taamannak isumaqartillugu nalunaarusiami uani atorpeqassaaq.

3. Sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu immikkoortitsinerup pileriartuaarnera

1953-imi inatsisip tunngaviusup nutarterneqarneratigut inatsit Kalaallit Nunaannuttaaq toqqaannartumik atuutilerpoq; taamanikkullu nunatsinni nalinginnaasumik isumaqartoqalerpoq nunarput inuilu Danmarkimut inuinullu naligiissitaalivissut; ukiulli arlaqanngitsut ingerlaneranni nunatsinni Danmarkimilu pissutsit nalinginnaasut sanilliuttareerlugit pingaartumillu pisortani atorfillit atugaat eqqarsaatigalugit paasinarsimmat naligiissitsilernissaq ilimananngitsoq Kalaallit Nunaanni annertuumik nalorneqalerpoq pakatsineqalerlunilu.

3.1. Landsrådip 1959-imi aalajangernera

1959-imi landsrådip ataatsimiinnerani Kalaallit Nunaata Danmarkillu naalagaafiata iluani naligiissitaanera qanorpiaq paasisariaqarnersoq oqaluuserineqarpoq. Oqallinnerullu inerneratut landsrådip Kalaallit Nunaata ministeriaanut saaffiginnilluni ministeria qinnuigaa Kalaallit Nunaata Danmarkip naalagaaafiata iluani, oqaatsit saaffiginnissummi atukkat malillugit, ”annerunngitsumik minnerunngitsumilluunniit naligiissitaanera naqissuserneqarlunilu malinneqartariaqartoq”.

Asseq: Allattoqarfik.

3.2. Kalaallit Nunaat pillugu ataatsimiititaliaq G-60

Landsrådip nunatta ministeriaanut saaffiginissutaata kinguneraa Danmarkimi naalakkersuisut Kalaallit Nunaat pillugu ataatsimiititaliamik qallunaatut Grønlandsudvalget af 1960-imik taasamik, taamanikkut tamatumalu kingorna naalisarlugu G-60-imik taaneqartartumik, pilersitsinerat.

G-60 suliassinneqarpoq Kalaallit Nunaata pingaartumik inuutissarsiornikkut annertuumik piorsarneqarnissaa siunnersuusiussagaa. Tamatumunnga pissutaavoq isumalioqatigiissitap 1950-imi pilersinneqartup naatsorsuutigisaralua, tassalu pisortat inuiaqatigiinni atortut nutarterlugit

annertoqisunik aningaasaliissuteqareeripata Kalaallit Nunaanni inuutissarsiorneq Danmarkimi namminersortunit siuttuuffigineqarluni annertuumik nutarterneqassasoq, annikitsuinnarmik timitalerneqartoq paasinarsimmat.

G-60-imi ilaasortaapput politikerit kalaallit danskillu, soqutigisaqatigiiffiit sinniisaat kiisalu atorfillit arlallit.

Ataatsimiititaliap siunnersuutai annertoqisut aningaasarpassuarnik naleqartussaammata ataatsimiititaliap Københavnip universitetiani aningaasarsionemut tunngasunik sammisaqarluni professori Mogens Boserup apeqqutini aningaasarsionermut tunngasunik siunnersortitut atorfinitsippaa.

3.3. Sulisartut atorfillillu qanoq akissaateqartitaanissaannik Mogens Boserupip G-60-llu nalilersuillutillu siunnersuutaat

G-60-ip suliaata pingaernerup ilagimmagu Kalaallit Nunaata annertuumik piorsarneqarlunilu nutarterneqarnissaa tamatumalu malitsigisaanik sulisussat amerlaqisut ilaatigullu immikkut piginnaasallit pisariaqartinneqarnissaat naatsorsuutigineqarluni ataatsimiititaliap Mogens Boserup qinnuigaa suleqatigiissitat siunnersuutaasa ilaatigullu Kalaallit Nunaanni sulisartut atorfillillu pisariaqartitat qanoq akissaasorsorneqarnissaannik nalilersuillunilu siunnersuusiussasoq. Suliaq taanna annertullunilu imaannaasimanneqisoq Mogens Boserupip atuakkiarsuata ”Økonomisk politik i Grønland”-ip taamanikkut Kalaallit Nunaanni ministeriami fuldmægtigit atorfilik Viggo Svendsen ikiortigalugu suliaasup ersersippaa.

Kalaallit Nunaanni naalagaaffiup sulisartunik atorfilinnillu akissaateqartitsineri atuussimasut atuuttullu assigiingitsut Mogens Boserupip allaaseralugillu nalilersorpai. Naalagaaffik immikkut taaneqarmat tamatumunnga pissutaavoq taamanikkut inuiaqatigiinni kalaallini ingerlassat tamarluinngajaasa naalagaaffiup isumagalugillu ingerlassarimmagit.

Apeqqut annertuumik uniffigineqartoq tassaavoq illua-tungaani sulisartut sulinermik ilinniagaqarsimangitsut illua-tungaani sulisartut atorfillillu immikkut piginnaasallit akissaateqartitannissaat qanoq aaqqissuunneqassanersut. Apeqqutinuut taakkununga ilaavoq kalaallit taamanikkut sivisunerusumik ilinniarsimasut amerlagisassaanngitsullu kalaaleqatiminnut, sulisartunut sulinermik ilinniagaqarsimangitsunut aammalu piniartunut aalisartunullu pisaminnik tunisaqarnermikkut tamatigunajak annikitsuinnarmik isertitaqartartunut, sanilliullutik qanoq akissaateqartinneqassanersut.

Akissarsiat atorneqarsinnaasutut isigineqartut pingasut G-60-imi eqqartorneqarput tassaasut:

1. Sumi najugaqavinneq tunngavigalugu immikkoortitsineq. Tassani pineqarpoq inuit nunaminni avatangiisitik sungiusimasatik qimallugit allamut suliaqartariaqassagunik suliffigilikkaminnilu aningaasartuutissatik matussutissaqartissagunikkik immikkut ajunngitsorsissaqartariaqartut.
2. Ilinniakkat tunngavigalugit immikkoortitsineq. Tassani pineqarpoq kalaallit ersarinnerusumik

annertussusilimmik ilinniagallit Danmarkimiit suliaortitatuulli pineqartariaqartut.

3. Sumi inunngorsimaneq toqqammavigalugu immikkoortitsineq, tassa taamaallaat inuit Kalaallit Nunaata avataani inunngorsimasut nunattalu avataaniitillutik atorfinitsinneqartut aallartitatu atorfinitsinneqartassasut.

G-60-ip pilersinneqarnerata nalaani kalaallit Danmarkimi ilinniarsimasut ilaat Kalaallit Nunaannut uteraangamik sulinerminni atorfeqarnerminnilu allanik atukkamikkut danskisulli pineqartarput. Taamak pineqartarput 8-nik ukioqalernermik kingorna ukiut 10 angullugit sinnerlugilluunniit ataavartumik Danmarkimi najugaqavissimagaangamik. Tassa taanna taamanikkut taaneqartartoq ”ukiut qulit tunngavigalugit malittarisassaq”. - Nalunaarsukkat G-60-imut anngussat malillugit kalaallit taamak atugaqarlutik atorfillit G-60-ip sulinerata nalaani katillutik 66-iupput.

”Ukiut qulit tunngavigalugit malittarisassap” sanngiissutaatut tikkuarneqartarpoq kalaallit Danmarkimi ilinniarsimasut nunaminnut uternissaminnik kinguartiterisartartut aallartitatu atugaqalernissartik angutserlugu.

3.4. G-60-ip Kalaallit Nunaata aningaasarsiornermik napaniuteqarneranut sulisussallu pillugit aalajangiiffisassatut sunnersuutai pingaarnertit

G-60-ip aningaasaqarnermut tunngasunik siunnersuutaanit arlalinnit marluk uani pingaarnertut taaneqassapput tassaasullu:

1. Kalaallit Nunaata aningaasarsiornikkut napaniuteqarnerani aallaaviussaaq Kalaallit Nunaanni nioqutissat avammut tunineqarnerminni nalingisa silarsuarmi akinut nalinginnaasunut unammillersinnaanissaat.
2. Sulisussat immikkut pisariaqartitatu nunattalu avataaneersut akissarsiaat atorfeqarnerminnilu atugaat allat nunami aggerfimminni atugaannut unammillersinnaasut.

Siunnersuut siulleg ersarinnerusumik ima paasisariaqarpoq nioqutissiornermi aningaasartuutit ataatsimut isigalugit – taakkununga aamma soorunami ilaallutik sulisut akissarsiaat – nunanut Kalaallit Nunaata unamillertaanut naleqqiullutik annertunerussanngitsut. Tunngavilersuutaavoq Kalaallit Nunaanni nioqutissiornermi aningaasartuutit nunat unamillerfigisat aningaasartuutaannit annertunerugaluarpata nioqutissiorneq taamaallaat ingerlanneqarsinnaassammat pisortat tapiissuteqartarneratigut; tassaavorlu pinngitsoortinniarneqartoq.

Siunnersuutip aappaata ilusilerneqarnerata tunngavigaa naatsorsuutigisariaqartoq sulisussat Kalaallit Nunaata avataaneersut, tassalu annermik Danmarkimeersuussagunartut, nunatsinni suliaortnissaannut kajungilersissagaanni pisariaqassasoq immikkut ajunngitsorsiasaqaqtissallugit; naatsorsuutigineqarpormi taama kajungissaasersuinngikkaanni sulisussat piukkunnaatillit pissarsiariuminaassaqisut.

Tassa tunngavissat marluk takuinnarlugit imminnut naapitikkuminaatsutut oqaatigineqarsinnaasut naapitsinniarneqalerput; matumalu kinguliani takuneqarsinnaasutut taama naapititsiniaaneq

imaannaanngitsukasiusimavoq.

Siunnersuutit G-60-imi eqqartorneqarneranni GAS-ip KNAPK-llu sinniisaat, tassalu kattuffiit pineqartut siulittaasui Lars Svendsen aamma Alibak Josefsen, tunngaviusutut isummerfigisassanut ataatsimut isigalugit isumaqataapput; landsrådimilli toqqakkat kalaallit danskit ilinniagaasa assingini taakkunungalunniit naleqquttunik ilinniarsimasut ajornerusumik akissarsiaqarlutillu atorfeqarnerminni atugaqarnissaannut akerliupput. Folketingimi ilaasortaq Nikolaj Rosing taamanikkullu nunatsinnut ministerip Mikael Gamip Folketingimi ilaasortatut sinniisissaa Rink Kleist ataatsimut isigalugu siunnersuutigineqartunut isumaqataapput. Apeqqutit G-60-imi eqqartorneqarneranni malunnarpoq ilaasortat amerlanerpaat sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu akissarsiaqartitsinissaq orniginerugaat.

G-60-ip pingaartippaa siunnersuutissanik ersarinnerusunik aalajangiitinnani landsrådip qanoq isumaqarnera tusaqqaassallugu.

4. Landsrådip 1962-imi ukiunilu tulliuuttuni G-60-ip akissarsianut tunngasunik siunnersuutaanik oqalliseqartarneri isummertarnerilu

Landsrådip akissarsianut tunngasunik 1962-imi eqqartuina marloqiusanngorlugu ingerlanneqarpoq pisarnertullu landshøvdingimit rådimut siulittaasuusumit siulersorneqarluni.

Ataatsimiinnerup immikkoortuani siullermi G-60-ip suliaanik nalunaarusiaq saqqummiunneqarpoq. Ataatsimiinnerup ilaa taanna ammasumik ingerlanneqarpoq; landsrådimilu ilaasortaangikkaluartut G-60-imi ilaasortat Lars Svendsen Alibak Josefsenilu taaneqareersutut G-60-imi ilaasortaasut ataatsimiinnermi peqataapput isummaminnillu saqqummiussinissaminnut periarfissinneqarlutik.

Lars Svendsen takisuumik oqalugiartarluni ersarissumik nalunaarpoq Danmarkimi akissarsiat Kalaallit Nunaanni atugaalernissaannut akerliulluni. Taama isummernerminut pingaarnertut tunngavigaa kalaallit annertunerusumik ilinniarsimasut amerlagisassaanneqisullu danskisulli akissarsiaqartinneqaleraluarpata sulisartulli, pingaartumik fagimik ilinniagaqarsimanngitsut, annikitsuinnarmik akissaateqartiinnarlugit taakku akornanni akissarsiat taamalu inuuniarnermi atukkat assigiinngippalaalernissaat naatsorsuutigisariaqarmat.

Alibak Josefsenip aarlerissutigaa inuit 66-it, tassa sivikinnerpaamik ukiuni 10-ni Danmarkimi najugaqavissimanertik toqqammavigalugu danskisut akissarsiallit atorfeqarnerminnilu atugallit, danskisulli akissaateqartinneqaleraluarpata tamatuma allanut tuniluunnissaa ilimagisariaqartoq allattaq tamak piumasaqalissammata. Tamatuma saniatigut Alibak Josefsenip tikkuarpaa atorfillit annertuumik akissaateqartinneqaleraluarpata aalisartulli tunisaasa akii allanngoratik annikitsuinnarmilluunnit qaffanneqarlutik tamanna innuttaasut akornanni isertitat assigiinngippallaalernissaannik kinguneqassasoq.

Inunnik 66-inik Alibak Josefsenip taasaqarnera Lars Svendsenip akorpaa pineqartullu

tassaanerarlugit ”kalaallit tjenestemandit qararasorlutik sulisut”. Lars Svendsenip sulisartunut assassortuunerusunut siulittaasusup ”qararasorlutik sulisunik” oqarnera qularnaatumik nersualaarinerunngilaq.

Landsrådip G-60-imi sinniisai Peter K. S. Heilmann, Erling Høegh aamma Jørgen C. F. Olsen isumaqarput kalaallit annerusumik ilinniagallit aammalu tjenestemandit taamanikkut tikisitaanngitsutut akissarsiallit danskisulli akissarsiaqartinneqartariaqartut.

Ataatsimmiinerup immikkoortuata aappaa matoqqasumik ingerlanneqarpoq. Taamaattumik nalunarpoq tassani oqallinneq qanoq ingerlasimanersoq; oqallinnerulli inerneratigut malunnarpoq oqallinneq imaannaanngitsumik ingerlasimasoq landsrådillu G-60-imi ilaasortaaitai annertuumik tatineqarsimassasut rådillu ilaasortaanit amerlanernit rådillu siulittaasuanit, kalaallisut oqartarnitsitut, ”suaasaarartortitaasimassasut”; landsrådimmio matoqqasumik ataatsimiinnerata tassani oqallinnerup inerneraa rádi aalajangermat kalaallit danskisulli akissarsiaqartitaassanngitsut tamatumalu malitsigisaanik sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu immikkoortitsinissamik siunnersuut akueralugu. - Landsrådip taamak isummerneranut ilaasortat akornanni sunniuteqarluartunit immikkut taasariaqarpoq Aasiaat qinersivianni qinigaalluni ilaasortaq Hans Lyngé ataasiarnani ilaasortaqaatiminit G-60-imi ilaasortaasunit allaasumik isumaqarluni saqqummertartoq. Taassuma isummersornerminut pingaartumik tunngavigaa Kalaallit Nunaanni innuttaasut inuuniarnermikkut atukkamikkut assigiinngippallaanik atugaqalinnginnissaat. Hans Lyngé isummertarnerata rádimi ilaasortaqaatiminit tapernerneqartarneranut ersiutaavoq 1963-imi landsrádimi ilaasortanik nutaanik qinersinerup kingorna rádi siullermeerluni katersuummat ilaasortaqaatini sinnerlugit oqaaseqartuummat.

Apeqqut pineqartoq 1963-imi landsrádimit oqaluuserineqaaqqipoq. 1963-imi oqallisigineqarnerani sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu immikkoortitsineq ammip qalipaataa tunngavigalugu immikkoortitsinerusutut inuit ilaannit isigineqarmat. Oqallinnerup inerneraa taama immikkoortitsineq ammip qalipaataa tunngavigalugu immikkoortitsinerunngitsoq pissutigalugu kalaaliinnaanngitsut aammali Kalaallit Nunaanni inunngorsimasut allat tamarmik sumi inunngorsimaneq toqqammavigalugu aaqquissuussermit eqqorneqartussaammata.

Landsrådip 1964-imi upernaakkut immikkut ittumik ataatsimiinnerani ilaasortap ataatsip – tassalu Elisabeth Johansenip – apeqqut oqaluuserisassanngortinniaraluarpaat tunngavigalugu landsrádigooq siunnersuummat isummersimammat qinersisimi akuerisinnaanngisaannik tunngaveqarluni; rádilli siulittaasua, landshøvdingi, oqarpoq apeqqut oqaluuserisassanngortissallugu pisariaqanngitsoq akissaatit pillugit nutaamik tigussaasumillu siunnersuuteqartoqanngimmat. Siulittaasooq oqarportaaq akissaatit pillugit siunnersuuteqarnermi siunertaq pingaarneq tassaasariaqartoq kalaallit qallunaallu peqatigiillutik qanoq iliorlutik Kalaallit Nunaanni pissusiviusut pitsanngorsarsinnaaneraat pingaarnerunani naligiissitaaneq inatsisitigut pappiaqqami qanoq isikkoqarluni allasimanersoq.

Ilanngulluguttaaq taasariaqarpoq apeqqutip landsrádimi oqallisigineqartarnerani pingaartumik G-60-ip siulittaasua kingulleq Ebbe Groes periarfissinneqartarmat annertuumik nassuiaateqarnissaminut taamalu rádip isummernissaanut sunniiniaqataassalluni. - Naatumik oqaatigalugu apeqqut pillugu landsrådip isummamik aalajangesimasumik tunngaveqarluni

isummernissaa Kalaallit Nunaannut ministeriamit taamalu aamma landsrådip siulittaasuanit landshøvdingimit pingaartinneqaqisoq oqallinnerit imaqarniliornerini atuarneqarsinnaavoq.

Sisimiuni sumi inunnorsimaneq tunngavigalugu immikkoortitsinermik oqallitsitsineq. Maj, 2016.
 Asseq: Allattoqarfik.

5. G-60-ip inaarutaasumik atorfeqarnermi atukkat pillugit siunnersuutai

Atorfeqarnermi qanoq ittunik tunngaveqarluni siunissami atuuttussanik landsrådi aalajangereermat G-60-ip isumaliutissiissummini tupigisassaangitsumik tamanna siunnersuutigattaq.

G-60-ip sumi inunnorsimanermik tunngaveqarluni akissaateqartitsinissamik tunngavilersuutai ataatsimiititaliap isumaliutissiissutaani atuarneqarsinaapput. Tunngavilersuutit taakku kingusinnerusukkut Kalaallit Nunaanni tjenestemandit pillugit inatsisissap Folketingimut saqqummiunneqarnerani aamma tunngavilersuutaapput.

Pitsaaqutitut taaagorneqartut ukuupput:

- kalaallit nunaminnut uternissaminnik kinguarsaasarunnaassasut,
- kalaallit akornanni immikkoortitsineq minnerulissasoq taamalu taakku nammaqatigiinnerulissallutik,
- kalaallit nunaminni Danmarkimiluunniit ilinniarsimasut naligiissitaalissasut aammalu
- inatsimmi immikkoortitsinermik aalajangersakkat taamaattut ingerlatsinermi aqut-sinermilu atortikkuminartuussasut imaluunniit pisariitsuussasut.

Siunnersuutip sanngeequtigisinnaasaatut taasat ukuunerarneqarput:

- siunnersuut ammiq qalipaataa malillugu immikkoortitsinertut isiginiarneqarsinnaasoq aammalu

- oqaaseq ”immikkoortitsineq” tusaannarlugu tusarniitsuusoq.

6. Sulisussat ilinniarsimasut Kalaallit Nunaanneereersut avataaneersullu pisariaqartitat amerlassusii

G-60-ip naliliinera malillugu 1960-ikkut qiteqqunneranni Kalaallit Nunaata kitaani illoqarfinni sulisussat ilinniarsimasut 800 missaanniippot nunallu avataaneersut pisariaqartinneqartussat 2.200-ullutik. G-60-ip isumaliutissiisutaani erseqqissarneqarpoq kisitsisini taakkunani ilaanngitsut sulisut GTO-p ataani aasaannakkut nunatta avataaniit Kalaallit Nunaannut suliarortartut.

Kisitsisit naatsorsuutigisat tunngavigalugit oqaatigisariaqarpoq sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu atorfeqartitsisalermissamik siunnersuut Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiinnut annertoqisumik sunniuteqartussaasoq aammalu tamanna G-60-imit arajutsisimaneqanngitsaq.

7. Inatsit tunngavik

Sumi inunngorsimaneq toqqammavigalugu immikkoortitsinerup inatsisitigut toqqammavigilerpaa naalagaaffiup Kalaallit Nunaanni tjenestemandii pillugit inatsit nr. 168 27/5 1964-imeersoq. Inatsit Folketingimi ilaasortanit tamangajannit isumaqatigineqarluni akuersissutigineqarpoq; akerliullunimi taasisoqanngilaq, ilaasortallu arfineq pingasuinnaat isumaqataanatillunniit akerliunngillat.

Inatsisip aalajangersagartai tamarluinnangajammik G-60-ip siunnersuutaasa imaat malillugit ilusiligaapput naak oqariartaatsit ataasiakkaat allat atorneqaraluartut. Soorlu assersuutigalugu oqaatsit ”aallartitaq” aamma ”aallartitaanngitsaq” atorneqaratik oqaatsit ”nunaqavissoq” aamma ”nunaqavissuunngitsaq” atorneqarput. Taamaakkaluartoq oqariartaaseq ”aallartitatut atorfeqarneq” ukiorpaalorujussuarni atorneqartuarpoq; ilami namminersornerulernerup atuutilereerana ilanngullugu atorfilinnik Danmarkimiit Kalaallit Nunaannut suliarortussanik kursuertitsisarnertit danskisut udsendtkursus-imik taaneqartarput. Aamma arlalinnit eqqaamaneqassajunnarsivoq 1964-ip kinguningaatsiarujussuatigut – tassa taaguut udsendt inatsisitigut atorunnaariikatattoq – Aqqaluk Lyngep qallunaatut taalliaasa ilaanni Ode til Danaiernemik kalaallisullu Naalagaaffik Pissaanerlunimik taasaani 1982-imilu saqqummersumi oqaaseq udsenttisme atorneqartoq qularnanngitsumik ersersinniarlugu oqaaseq taanna qanoq pinertutigisoq.

Oqaatsit ”aallartitat”, ”nunaqavissut” aamma kingusinnerusukkut atugaalersaq ”tikisitat” assigiimmik isumaqartillugit atorneqarput; oqaaserlu kingulleq atugaanerulerpoq pisortatut sulisitsisut Danmarkimiittuunerujunnaarlutik tasaanerulermata nunatsinni pisortat sulisitsisut. Matuma kinguliani oqaatsit taakku ilaatigut paarlagiiaarlugit atorneqassapput. Tamatumunnga pissutaavoq ersersinniarneqarmat piffissani assigiinngitsuni suni atorneqartut.

G-60-ip suliaata naammassiartulernerani GAS annikitsuinnamik peqataavoq. Tamatumunnga

pissutaavoq 1963-imi GAS-ip siulittaasua Lars Svendsen siulittaasuunerminit tunuarallarmat kattuffiup aningaasaataanik malittarisassat unioqputillugit atuisimanagerneqarluni unnerluutigisaagami eqqartuussivitsigut suliarineqartumik. Unnerluutigineqarnera siullermik Nuup Eqqartuussiviani suliarineqarpoq tassanilu pisuusutut eqqartuunneqarluni; suliali nunap eqqartuussiviani suliareqqinneqarnerani pinngitsuutitaavoq. - G-60-ip sulinerata naammassilluinnarnerani Lars Svendsen isumalioqatigiissitani ilaasortaaleqqikkami naatumik annerusumillu tunngavilersuinani nalunaarpoq akissaatit pillugit G-60-ip siunnersuutaa taamatut isikkoqartillugu isumaqatigisinnaanagu.

7.1. Nunaqavissut pillugit aalajangersakkat pingaarnertit

Inatsimmi pineqartumi aalajangersarneqarpoq Kalaallit Nunaanni atorfilik nunaqavissutut atugassaqartitaasassasoq atorfinittoq Kalaallit Nunaanni inunngorsimagaangami imaluunniit atorfinitsitaanermi nalaani Kalaallit Nunaanni najugaqavissuugaangami. - Inuk atorfinitsinneqarnermi nalaani Kalaallit Nunaata avataani najugaqaraluarluni Kalaallit Nunaanni inunngorsimaguni imaluunniit 5-inik ukioqalersinnani Kalaallit Nunaanni aalajangersimasumik najugaqarsimagaangami Kalaallit Nunaanni nunaqavissutut isigineqartarpoq.

Nunaqavissutut atorfillit oqaatsit pillugit tapisiaqarsinnaatitaapput kalaallit danskillu oqaasiinik misilitsillutik angusisimagunik. Taanna inuttut tapisiatut taaneqartartoq akissarsiat 5 pct.-iinik annertussuseqarpoq.

7.2. Immikkut pineqarsinnaaneq

Inatsimmissaaq aalajangersagaqarpoq inuk Kalaallit Nunaanni inunngorsimagaluarluni nunaqavissuunngitsutut atorfinitsinneqarsinnaasoq pissutsit immikkorluinnaq ittut pissutigalugit Kalaallit Nunaanni nunaqavissuunngitsutut pineqarnissaminik qinnuteqarnermini immikkut pineqarnissamik aalajangiisartunit akuerineqaruni.

Aalajangiisartut pineqartut – qallunaatut dispensationsnævnmik taasat – ilaasortaataa tassaapput siulittaasoo Østre landsretimi eqqartuussisut ilaat eqqartuussiviup taassuma siulittaasuata toqqagaa ilaasortallu allat marluk Kalaallit Nunaannut ministerip toqqagai. Kingulliit taasat aappaat toqqarneqartassaaq kattuffiit akissaatinik isumaqatiginninniarsinnaatitaasut inassuteqarnerat malillugu.

7.3. Nunaqavissuunngitsut pillugit aalajangersakkat pingaarnertit

Kalaallit Nunaanni nunaqavissuunngitsut akissarsiaasa nalinginnaasut qaavisigut Kalaallit Nunaanniinnersiummik taaneqarsinnaasumik tapisiaqartitaapput. Tapisiaq taanna tassaavoq atorfillip akissarsiaasa procentii. Taassuma annertussusia ukiut tamaasa aalajangerneqartarpoq aningaasat pillugit inatsisikkut, aalajangiinerlu pisarpoq tapisiamik pineqartumik aalajangiisartut inassuteqartererlugit. - Aalajangiisartut tassaapput lønningrådip (akissarsiat pillugit siunnersuisut)

ilaasortai allallu marluk Kalaallit Nunaannut ministerimit toqqakkat.

Kalaallit Nunaanniinnersiummik taallugu tapisiaq ukiut ingerlaneranni arlaleriarluni allanngartarpoq. Assersuutitut taaneqarsinnaavoq 1/4 1964-imi akissarsiat 25 %-erigaa, 1/1 1965-imi 38 %-iusoq 1/4 1968-imilu 24 %-imut appartinneqartoq.

Inatsisikkut Kalaallit Nunaannut ministeri arlalinnik periarfissinneqarpoq – lønningsrådi oqaaseqartereerlugu – ersarinnerusunik malittarisassiortitsissaluni. Assersuutigalugu taaneqarsinnaapput atortussarsinissamut tapiisoqarsinnaanermik aalajangersagaliorsitsisinnaaneq. (Eqqumiiginalaarsinnaasut taaneqarsinnaavoq ukiut ingerlaneranni qaatigoorsuit qorsunnik qalipaattillit Musk-ox-inillu mærkillit aallartitallu ilisarnaataasut isigineqarsinnaasut atortussarsinissamut tapiissutit atorlugit pisiarineqarajuttut). Aamma atorfillip meeraasa ilinniartutik Danmarkimi najugallit perorsarnerinut tapisiaqartitsinermik (kingusinnerusukut ilinniarnermut tapisiamik taaneqartalersumik) ersarinnerusunik malittarisassiortitsissalluni ministeri periarfissinneqarpoq.

Kalaallit Nunaanni nunaqavissuunngitsut atorfilik inigisami kiassarneranut tapisiaqartitaavoq qallunaatut kultillæg-imik taaneqartartumik tassami taamanikkut inigisat kiassarneqartarmata annemik aamarsuit qisugalugit.

Nunaqavissuunngitsut atorfillit ineqarnerminnut akiliuteqartarput malittarisassat immikkuullarissut malillugit taamaalillutik ineqarnerminnut akiliisarlutik ineqarnemut akiliummit nunaqavissunut atuuttunut naleqqiullutik malunnaqisumik minnerusumik.

Nunaqavissuunngitsut atorfilik aappani meeqqanilu 18-it inorlugit ukiullit ilagalugit feriarluni angalasinnaatitaavoq sulisitsisumi akiligaanik.

Aalajangersagaqarportaaq akissarsiaqaannarluni sulinngiffeqarsinnaanermut tunngasunik, Kalaallit Nunaanni atorfininnerminut suliffimiillu tunuarnerminnut atatillugu sulisitsisumit akiliumneqarluni angalasinnaanermut pisattanillu assartuisitsisinnaanermut tunngasunik.

Immikkut pingaarutilittut taasariaqarpoq tjenestemanditut atorfillit soraarnerussutisiassaqaartitaallutik 55-iinnarnik ukioqarlutik soraarnerussutisiassaammata tassa atorfeqartillutik 45 aamma 55 akornanni ukioqartillutik ukiut soraarnerussutisiassaqaarfissatut katersaat marloriaataasarmata.

Kalaallit Nunaannut ministerip akissaateqarnermut atorfeqarnermilu atukkanut allanut tunngasunik aalajangersaasinnaaneranik taamak annertutigisumik periarfissinneqarnera nalitsinni pissutsit aallaavigalugit eqqumiigineqarsinnaavoq; ullutsinnimi atugaavoq tamakku pisortani sulisitsisut atorfillillu peqatigiiffiisa kattuffiisaluunniit akornanni isumaqatigiinniarnikkut aalajangersaavigineqartarnerat; ukiullumi ingerlaneranni aallartitatut atorfinitsinneqartartut akissarsiaat atorfeqarnerminnilu atugaat allat pisortat sulisitsisut sulisullu kattuffiisa akornanni isumaqatigiissutitigut aaqqinneqartalerput. Tamatumunnga assersuutitut taaneqarsinnaavoq tikisitatut atorfillit ajunngitsorsiaassaasa ilagilemassuk atorfimmit tunuarluni ajunngitsorsiaasamik

taaneqarsinnaasoq, qallunaatut fratrædelsesgodtgørelsemik taaguutilik. Taanna 8/6 2001-imi – tassa sumi inunngorsimaneq toqqammavigalugu immikkoortitsineq inatsisitigut tunngavissaaruteriikattoq – isumaqatigiissutikkut atuutilerpoq tjenestemandinullu piffissami 1. april 1982-miit 31. marts 1991-imut atorfilinnut atuulluni. Taanna ukiut 8 tikillugit katersorneqarsinnaavoq ukiumullu 19.293 kr.-ulluni.

8. Sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu atorfilinnik immikkoortitsinerup pisortanut allanut aammalu isumaqatigiissutit atorlugit atorfilinnut siaruaannera

Sumi inunngorsimaneq toqqammavigalugu tjenestemanditut naalagaaffimmi atorfilinnut atuutilerpera erniinnaq pisortanut allanut, soorlu landsrådip kommunellu atorfilittaannut siaruaappoq; nalinginnaavormi atorfinitsitsisarnermi atukkat atorlugit pisortat imminnut unammillilinninnissaata siunertarineqartarnera. Isumaqatigiissutit malillugit sulisunuttaaq erniinnaq atuutilerpoq; taakkumi pillugit isumaqatigiissutini allassimagajuppoq apeqqutini aalajangersimanagerusuni tjenestemandit atugaasa assingi atortinneqartassasut.

9. Nunaqavissuunngitsut atorfillit ajunngitsorsiaat ataatsimut isigalugit

Nunaqavissuunngitsunik taasat ajunngitsorsiaat ukiut ingerlaneranni allanngortarmata pisariaqarsinnaavoq aaqqissuussineq ataatsimut isigalugu sunik imaqartinneqarnersoq takusassiarissallugu erseqqissaqqillugu ajunngitsorsiaat taagorneqartut tamarmik piffissami aalajangersimasumi atuuttuunngimmata.

Nunaqavissuunngitsut ajunngitsorsiaat pingaarnerit ataatsimut isigalugit ukuupput:

- atorfeqarnerminni pinngitsoornatik sulisitsisumit inissaqartitaaasarnerat
- inigisap kiassarneranut tapiliut qallunaatut kultillæg-imik taaneqartartoq
- ineqarnermut akiliutit ineqarnermut akiliummit nalinginnaasumit malunnartumik minnerusut
- sulisitsisumit akiliunneqarlutik ilaquuttatik ilagalugit feriarnerminni angalasinnaasarnerat aammalu sivisunerusumik feriarsinnaasarnerat
- tjenestemandit nunaqavissuunngitsut 45-niit 55-inik ukioqalernissamik tungaannut soraarnerussutisiaqarnissaminnik marloriaammik katersisarnerat taamaalillutik 55-inik ukioqarlutik soraarninngorsinnaasarlutik
- meeqqat ilinniarnerinut tapisiaq
- atortussarsinissamut tapisiaq
- atorfimmit tunuarnermi ajunngitsorsiasat
- atorfininnermi tunuarnermilu angalanermi pisattallu nuunnerinut atatillugu aningaasartuuti-

nik matussusiivigineqartarnek

Naak nunaqavissuunngitsut ajunngitsorsiaat taaneqareersutut tamarmik ataatsikkut atuutinngikkaluartut amerlassusaasa aammalu ilaasa aningaasanik annertuunik naleqarnerata ersersippaa nunaqavissut nunaqavissuunngitsullu atorfeqarnerminni atugaasa nikingassutaat annikigisassaanatik akerlianik annertoqisut.

10. Sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu immikkoortsitsinerup atuutilernerani qisuariaatit siulliit

Sumi inunngorsimaneq toqqammavigalugu atorfeqartitsisalernissaq tusagassiorfitsigut annertuumik sammineqarpoq. Uani nalunaarusiami apeqqutip Atuagagdliutit/Grønlandsposten-imi ukiuni 1961-miit 1964-imut sammineqarnera naalisarlugu eqqartorneqassaaq. A/G-p apeqqummut pineqartumut isummertarnera, annermik allaaserisat pingaarnersaatigut takuneqarsinnaasoq, piffissap ingerlanerani allannortoq maluginiarneqarsinnaavoq. Piffissami siullermi G-60-ip tunngavilersuutaanut paasinninnerusutut isikkoqariarluni piffissap naajartulernerani isorinnippalaarnerulerpoq. Tamatumunnga qularnangitsumik pissutaavoq piffissami siullermi aviisimi aqqissuisuuneq Erik Erngaard 1963-ip qiteqqunnerani tunuarmat Jørgen Fleischer-imillu kingoraarneqarluni.

Salliullugit eqqartorneqassapput apeqqutit sammineqartut oqallinnermili peqataasorpassuit kikkuunersut taamallaat annikitsuinnarmik eqqaaneqartassallutik.

Sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu immikkoortitsinissamik oqallinneq akissarsiat atorfeqarnermilu atukkat allat assigiinngilernissaannut tunngatinneqaraluartoq apeqqutit allat tassunga tunngassutillit, soorlu atorfillit inissaqartitaanerinit tunngasut, tikkuallattaarneqartarputtaa. Assersuutigalugu ajoqit pingaartumik nunaqarfinni inissaalatsitaanngikkunik naammaannaqisunik illussaqartitaasarnert eqqugaasunit isorineqaqaluni tikkuartorneqallattaartarpoq.

Isummanik saqqummiussuinermi ilanngunneqartarportaaq sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu akissarsiatigut immikkoortitsinerup kalaallit qallunaallu akornanni pissutsinut nalinginnaasunut sunniuteqarnerlunnissaa ilimanartoq.

Oqallinnerup aallartinnerani G-60-ip ilaasortai landsrådimit toqqakkat siunnersuummut akerlioqqaariarlutik nangaasunnguamik isumaqataalerput. - Assersuutitut taaneqarsinnaavoq Jørgen C. F. Olsen aviisimi Information-imi 7/6 1962-imi saqqummersumi issuarneqartoq oqarnerarlugu kalaallit akissarsiaasa 25 %-imik annikillineqarnissaat assigiinngitsitsinerussasoq imaannaanngitsoq amqip qalipaataa tunngavigalugu immikkoortitsinerup sanianiittutut allaat oqaatigineqarsinnaalluni; G-60-imili sulinerup naammassilernerani qularnangitsumik landsrådimi ilaasortat amerlanerit isummernerat ataqqillugu sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu atorfeqartitsinissamik aalajangiinermut isumaqataalerpoq tamatumunngalu tunngaviginerarlugu

danskit oqaasersiaat naluneqanngitsoq tassalu asasaq pisinnaanngikkaanni pisaq asariaqartoq.

Oqallinneq ilaatigut oqaatsit sakkortoqisut atorlugit ingerlanneqarpoq, soorlu assersuutigalugu ilinniartitsisup Appollôraq Mogensenip Kalaallit Nunaata radioatigut oqalugiarnermi aammattaq AG-kkut annertuumik issuarneqartukut isornartorsiunermini, ilaatigullumi Hans Egedep aqqa immikkut taallugu, Danmarkip Kalaallit Nunaannut ajortuliarpassuunik taagukkani ilanngussorpai. Oqallinnermik taamak sangutitsineq pingaartumik kalaallinit G-60-imi ilaasortanit mamaagineqaqaaq, allaammi KNR AG-lu assuarineqarput Apollôraq Mogensenimik periarfissiimmata isummaminik saqqummiussinissaanut. Tamanna oqalliseqataasut ilaannit, aammattaq landsrådimi ilaasortamit taaneqareersumit Hans Lyngemit, ingasagineqarpoq isummanik saqqummiussinnaanermik killiliiniarnertut nalilerneqarluni.

Tjenestemandit pillugit inatsisissap Folketingimi akuersissutigineqalernerata nalaani Nuummi qinersisartut 330 Sisimiunilu 100 landsrådimut saaffiginnippat apeqqutip landsrådimi oqallisigineqaqqinnissaa piumasaralugu; tamannarpiaagunarporlu Elisabeth Johansenip matuma siornatigut taaneqareersutut apeqqutip landsrådimi eqqartoqqinneqarnissaanut kissaateqarnermini tungavia.

A/G-mi 25/3 1964-imi saqqummersumi inatsisinnortussaq pillugu aviisi oqaatsit atukkat akerliannik isumaqarunarluni allaaserisat pingaarnersaanni allappoq iluaqutaanngitsoq danskit kalaallillu assigiinngisitaanerat akerlilersussallugu. Nammaqatigiittussammigooq tassaapput kalaallit; aammagooq sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu immikkoortitsineq atorunnaarsinneqaraluarpat Kalaallit Nunaanni aningaasarsiorneq isasuussaaq.

Aviisimi 23/4 1964-imi saqqummersumi allaaserineqarpoq kalaallit inatsisinnortussamut akerliullutik Københavnimi akerliussutsimik takutitsisut.

Ilanngullugu taasariaqarpoq akissaatit toqqammavissaannik taama aalajangiineq ima isumaqatigineqanngitsigisoq Kalaallit Nunaanni politikikkut partiit siullerpaartaasa ilaannik – tassalu Inuit partiiannik taasamik – pilersitsinermut tunngavippiaalluni. Parti pineqartoq erninnaq periarfissarsivoq 1964-imi ukiakkut Folketingimut qinersinissaq iluatsillugu sumi inunngorsimanermut akerliulluni isummaminik saqqummiussuinissaminut. Qinersinermi tassani Avannaata qinersiviani partiip Peter Nielsen Kujataatalu qinersiviani, tassami taamanikkut Folketingimut qinersinermut atatillugu Kalaallit Nunaat qinersivinnut marlunnut avissimammat, Ulrik Rosing qinigassanngortippai.

Qinersinermi tassani qinereqataasinnaasut 49-50 procentiinnaasa peqaataaffigisaanni Inuit partiata qinigassanngortitaasa taasisut 1/3-ingajaat pissarsiarai. Ilanngullugu taasariaqarpoq Avannaata qinersiviani qinigassanngortittoq Knud Hertling 2490-init taaneqarluni qinigaasooq qinersivimmi tassani qinigassanngorteqatini Peter Nielsen 855-init taaneqartoq ajugaaffigalugu.

Ilannguttariaqarpoq Knud Hertling sumi inunngorsimanermut akerliullunissaq qinigassanngortimmat naak Inuit partiata qigassanngortitaanut sanilliulluni apeqqummut taamak sakkortutigisumik tunngavilersuinngikkaluarluni. Qinersineq sioqqullugu oqarpoq naatsorsuutigalugu ukiut arlalissuunngitsut ingerlaneranni aaqquussinerup atorunnaarnissaa

naatsorsuutigalugu. - Kujataata qinersiviani qinigaasoq Nikolaj Rosing G-60-ip siunnersuutaanut nalinginnaasumik isumaqataasoq qinersisartunit 3059-init taaneqarluni qinigaavoq Ulrik Rosing 1599-init taaneqartoq ajugaaffigalugu.

Naak qinersinermi sumi inunngorsimanerup saniatigut soorunami apeqqutit arlalialussuit sammineqaraluartut qinersineq ataatsimut isigalugu qinersisartut sumi inunngorsimanermik naammaginninnginnerannik ersarissumik isummernertut nalilertariaqarsorinarpoq.

Aasianni sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu immikkoortitsinermik oqallinneq. Maj, 2016.
 Asseq: Allattoqarfik.

11. Inunnik sumi inunngorsimanermit kalluarneqarsimasunik isumasiuineq

Immikkoortumi uani eqqartorneqassapput sumi inunngorsimanermit kalluarneqarsimasunik isumasiuinerup siunertaa, taama isumasiuinermi paasiniakkat suuneri najugaqavissutullu nunalisitatulluunniit atorfillit akissutaat, assersuutaanerusunik ataasiakkaanik ilasarlugit.

11.1. Isumasiuinerup siunertaa

Saammaateqatigiinnissamik isumalioqatigiissitap nalilersuinissamik suliassiissummini pingaartippaa kikkulluunniit apeqqumit arlaatigut kalluarneqarsimasut isummaminnik saqqumiussuillutik isummernissaat; nalilersuinermini qitiutinniarneqartoq tassaavoq inuit taakku sapinngisamik namminneq oqaatsitik atorlugit nalunaarnerat saqqummersinniassallugu.

Taamatut paasiniaaneq pivoq periutsit arlallit atorlugit, soorlu tamanut ammasumik ataatsimiititsinertigut, isumalioqatigiissitami ilaasortat nalinginnaasumik nunatsinni illoqarfinni assigiinngitsuni ataatsimiititsisarnerini. Aamma apeqqummik misissuisitaq peqatigalugu aallarniisoralugulu nunatsinni illoqarfinni ataasiakkaani Danmarkimilu kalaallit illuutaasa ilaanni oqallinnissamut kajumissaaraluni ataatsimiititsisoqartarpoq. Nunatsinni ataatsimiititsinerit

radioqarfinnit immiunneqartarput kingusinnerusukkullu aallakaatinneqartarlutik.

Apeqqummik nalilersuinissaq siunertaralugu tusagassiorfiit aqqutigalugit ussasaarusiortoqarpoq kikkulluunniit apeqqumit kalluarneqarsimasut kajumissaarneqarlutik apeqqutit misissuinermi atugassat isumalioqatigiissitap nittartagaani pissarsiarineqarsinnaasut isummorsorfigeqqullugit. Apeqqutit akisassiat Ilanngussaq A-mik taaguuserlugu nalilersuusiamut uunga ilanngunneqarpoq.

11.2. Akisisut qassiunerat

Apeqqutinik akisassanik akisisut katillutik 19-usut amerlagisassaangillat. Qisuariartut taamak amerlanngitsigimmata pissusissamisuussanngilaq procentinngorlugit immikkoortitissallugit; taamaakkaluartorli saqqumiussanut allanut, assersuutigalugu atuartartut allagaannut ataatsimiititsinernilu assigisaannilu saqqummiunneqartartunut tapertaliukkaanni, nalilersuinermi tunngavigissallugit atorfissaqarluarput.

11.3. Akisisut inuiannit sorlernit kingoqqisuuneri

Akisisut amerlanerpaartaat nunatsinnit kingoqqisuupput arlaqanngitsunnguillu Danmarkimit Savalimmiunilluunniit kingoqqisuullutik soorunalumi aamma ilaqarlutik kalaallinit danskinillu taamaallaat pinnatik aammattaarli savalimmiormiunit akusanik.

11.4. Nunatsinni inunngorsimasut nunalisitatut atorfeqarsinnaanerat

Nunatsinni inunngorsimasut nunattalu avataani inunngorsimasut atorfininnermik nalaani nunatsinni najugaqavissuunertik pissutigalugu nunaqavissutut atorfinitsitaasussaapput. Taakku akornanni nunalisitatut pineqarnissaminnik kissaateqarsimagaluarlutik akuersisartunit itigartitaasimasut marluupput.

Tjenestemandit pillugit inatsit malillugu nunaqavissuunngitsutut immikkut atugaqarnissamik naliliisartut periusaat nalinginnaasoq paasiniallugu Naalagaaffiup toqqorsivissuanut paasiniaaneqaralarpoq, tassami Kalaallit Nunaannut Ministeria atorunnaarmat apeqqutit pineqartunut tunngasut toqqorsivimmu tassunga nuunneqarsimammata. Paaserusunneqaralarpoq qassit immikkut pineqarnissamik qinnuteqarsimanersut, qassit akuerineqarsimanersut qassillu suullu pissutigalugit itigartinneqarsimanersut; saaffiginnissulli toqqarlugu akineqanngilaq. Tamatumunnga ilanngullugu ilisimatitsissutigineqarpoq paasissutissat aalajangiisartut suliaannut tunngasut tigorianaanngorlugit pigineqanngitsut suliaritissagaannilu aatsaat imitsisup akiliineratigut tamanna pisinnaasoq. Tamanna pissutigalugu aammalu paasisat allatigut pissarsiat tunngavigalugit pasinarpat periarfissaq annerusumik atorfeqarsimanngitsoq apeqqut annerusumik malersuqqinneqanngilaq. - Paasissutissat pissarsiat tunngavigalugit pasinarpoq immikkut pineqarnissamik naliliisartut nalilersuinerminni assut tunuarsimaarsimasut inatsimmimi oqaatsit ”pissutsit immikkorluinnaq ittut toqqammavigalugit aatsaat immikkut pineqartitsisoqarsinnaasoq” assut toqqammavigisimagunaramikku.

11.5. Akisisut ilinniakkamikkut tunuliaqutaat sutullu atorfeqarneri

Apeqqutinik akisisut ilinniarnermikkut tunuliaqutaat soorunami assigiinngisitaarput tassaallutik assasornermik ilinniagallit aammalu qaffasinnerusumik ilinniagallit, assersuutigalugu nakorsatut, ingeniøritut assigisaannillu ilinniagalinnik ilaqarlutik. Arlaqarnerusut tassaapput ilinniartitsisutut allaffimmiutulluunniit imaluunniit peqqinnissamut tunngasunik perorsaasutulluunniit ilinniagallit atorfeqarsimasullu.

11.6. Nunaqavissutut atorfillit atugaat

Akisisut tamarluinnangajammik atorfeqarnerminni nunaqavissutut atorfeqanngikkunik atorfeqarsimasuupput.

Pineqartuni taakkunani nunaqavissutut pineqarneq ataasiakkaat ”pissutsit taamaattussaasutut innerannik” isiginerarpaat. Soorlu ataaseq allappoq pissutsit taamaannerannut pissutaaqataasoq politikerit kalaallit isummernermut akuersisimanerat.

Arlallit atorfeqarnerminni suleqatiminnit tikisitanit ajornerusumik atugaqartitaasimanertik naammaginangeqisutut oqaatigisarpaat.

Aamma assersuutigalugu pingaartumik ilinniartitsisutut sulisimasut naammaginangeqisutut tikkuartarpaat suliffimminni suliaminnut atatillugu immikkullu akissarsissutiginagu, assersuutigalugu angajoqqaanik attaveqarnerminnut atatillugu, nutserisutut atorfeqartarnertik nalunaarusiamminnullu pinngitsoornatik kalaallisullu danskisullu suliaqartussaataasarnertik.

Aamma ilanngullugu taaneqartarpoq suleqatigiullutik atorfeqarnermikkut assigiinngitsunik atugaqartitaanertik inuttut assigiinngitsumik nalilerneqarnertut misigisarlugu. Ataatsip ersarissumik taavaa atorfeqarnermi assigiinngitsunik atugaqartitaanerup tunngaviginngikkaa sulianut atatillugu piginnaasaqarneq taamaallaalli tunngavigineqarluni sumi inunngorsimaneq.

Ataasiakkaat uggornartutut taavaat nunalisitatut atugaqarsinnaaneq siunertaralugu immikkut ittumik pineqarsinnaanermik periarfissaqarnerminnik ilisimatinneqarsimannginnertik.

Aamma akisisup ataatsip taavaa ulluinnarni ulappullutik sulitillutik suleqatigiit assigiinngitsunik atugaqarnerat annerusumik eqqarsaatigineq ajorlugu.

Pineqartut akornanni akisisuni inuk ataasiinnaq nunatsinniit kingoqqisoq tikisitatut atorfeqarsimasuuvoq.

11.7. Nunatta avataani inunnorsimasut najugaqavissutulli atugallit

Nunatta avataani inunnorsimasut ataasiakkaat atorfeqarnerminni nunalisitaanngitsutut atugaqarsimapput pissutiginerugajullugu 5-inik ukioqalersinnatik nunatsinni najugaqavissimagamik imaluunniit atorfininnermik nalaani nunatsinni najugaqavinnertik. Ataatsip taavaa Danmarkimit kingoqqisuunini pissutigalugu tikisitatut isigineqartarnini ippinnartutut misigisarlugu namminerimi inuiaqatigiinni kalaallini nalinginnaasumik innuttaasutut isigineqarusullunilu misigisimagami. Alla ataaseq nalunaarpoq ukiuni arlaqanngitsuni nunalisitatut atorfeqariarluni nunaqavissutut atugaqalernissani qinerlugu isummerami ukiut suliffigisassami sinneri Kalaallit Nunaaliarluni aammalu inuiaqatigiinni suliffigisamini amerlanerit atugaannit allaanerusumik atugaqarnissani pissusissamisoortutut isiginnginnamiuk. Allatigut paasisat tunngavigalugit naluneqanngilaq taamak nunaqavissutut pineqarnissaminnik namminneq piumassutsiminnik qinersisimasut arlaqanngitsunnguinaasut.

11.8. Nunatta avataani inunnorsimasut nunalisitatullu atorfillit

Nunatta avataanit kingoqqisut atorfeqarnerminnilu nunalisitatut atugaqarsimasut misissuinerimi akisisut akornanniittoqanngingajavippoq. Tamanna ima paasisariaqarsorinarpoq isummaminnik saqqummiussinissartik tunuarsimaarfigisimagaat imaluunniit nunalisitatut ajunngitsorsiarisimasatik qaqqaaqalaarutigerusussimannikkaat.

12. Sumi inunnorsimaneq tunngavigalugu atorfeqartitsinerup inuiaqatigiinnut kalaallinut aamma inuiannut kalaallit danskillu akornanni pissutsinut sunniutai

Immikkoortumi uani ilaatigut eqqartorneqassapput apeqqutit sumi inunnorsimaneq tunngavigalugu atorfeqartitsinerimi siunertat qanoq eqqortinneqartigisimanersut, taamak atorfeqartitsinerup inuiaqatigiit kalaallit ingerlaasiannut sunniutai, kallugaasimasut misigisaat, Kalaallit Nunaanni inuiaat ataatsimoorlutik immikkoortitaartutulluunniit misigisimanerintut sunniutaat allallu.

12.1. Aaqqissuussinerimi siunertat eqqortinneqarpat?

Sumi inunnorsimaneq toqqammavigalugu atorfillit assigiinngitsunik atugaqarnissaannik G-60-ip siunertai marluk immikkoortoq 3.4-mi eqqartorneqartut tassaapput Kalaallit Nunaata aningaasarsiornerata toqqammavigisariaqaraa nunami tassani nioqqtissiornerup avammut unammilersinnaalluni ingerlasinnaanissaa aammalu nunap piorsarneqarnerani sulisussat pisariaqartitat nunatta avataaneersut nunatsinni suliartornissaminni suut ”neqitaralugit” nunatsinnut suliartornissaannut kajuminnerulersinneqarsinnaanersut.

12.2. Akissaatinik sapinngisamik apparsimaartitsiniarneq

Nunatsinni nioqqutissiat nunatta avataani akinut unammillersinnaanissaannik siunertap anguniarnera ukiuni arlaqaqisuni iluatsingitsutut iluatsippiangitsutulluunniit oqaatigisariaqarpoq. Pingaartumik KGH-p pisortat sinnerlugit nioqqutissiornermik ingerlatsisuusup atuukkallarnerata aammalu Namminersornerullutik Oqartussat nioqqutissiornermik aqutsilernerata aallartinnerata nalaani nioqqutissiornerup annersaata ilaa pisortanit isumagineqartoq aatsaat inuiaqatigiit annertuumik tapiissuteqartarnerisigut ingerlanneqarsinnaasimavoq.

Akissaatit nioqqutissiornermut sunniutaat eqqartortillugit eqqaamasariaqarpoq nioqqutissiornerup imminut akilersinnaasumik ingerlasinnaanissaanut akissarsiat qaffasissusiat kisimi apeqqutaanngimmat nioqqutissiornermulli tunngassutillit allat, Assersuutigalugu nioqqutissiornermi atortut suunerat qanorlu nutaajutiginerat, sulisut qanoq ilinniarsimatiginerat taamalu qanoq naammassisaqarsinnaatiginerat, innaallagissap erngullu pisariaqartitat akii, assartuinermi akit qanoq qaffasitsiginerat ammalumi silarsuarmi tunisivinni akit qanoq akeqarnerat annertuumik apeqqutaasut. Akissarsiat qaffasissusaasa nioqqutissiornerup unammillersinnaaneranut sunniutai G-60-ip tappiffigimmagit tamanna ugguuna ilumoortortaqqarpoq taamanikkut nunatsinni nioqqutissiorneq inunnik sulisunik tunngaveqartorujussuummat; G-60-immi sulinerata nalaani assersuutigalugu raajanik qalipaajaaneq saarullinnillu tisaneq assaannarmik ingerlanneqartarput maskinat raajanut ameraajaatit saarullinnulu tisassutit sulii nassaarineqaratillu atorineqanngimmata.

Oqaatigisariaqarpoq nunatsinni nioqqutissiornerup niuerluni unammillerneramik tunngaveqarluni ingerlajartuaalernissaa sivilunilu imaannaanngitsunik atugaqarfiulluni ingerlasimasoq.

Naatsumik oqaatigalugu nalilertariaqarpoq akissarsianik appasitsiniarneq iluatsikannersimasoq; nunatsinnimi akissarsiat soorlu Danmarkimi akissarsianut nalinginnaasunut naleqqiullutik malunnartumik appasinnerupput. Naak sulisut kattuffiisa ilaannit akissaatit inuuniarnermi atukkanut naleqqiullutik appasippallaarnerarlugit uparuartorneqartaraluartut akissaatinik apparsimaartitsineq iluatsissimannikkaluarpat nunatta aningaasarsiornikkut ingerlarnga sulii maannamiit ajornerusimassagaluartoq qularutissaanngilaq. Sulisut akissarsiaat allallu nioqqutissiornermut tunngassutillit akii killilersimaarneqarsimannikkaluarpata nioqqutissiorneq pisortanit ingerlanneqartoq aatsaat inuiaqatigiinnit annertuumik tapiiffiqineqartarluni ingerlasinnaasimassagaluarpog.

12.3. Sulisussat nunatta avataaneersut pissarsiarineqarsinnaanerit

Sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu akissaasersuinerup atuuffiani pingaartumillu ukiuni siullerni sulisussanik nunatta avataaneersunik pissarsiniarneq iluatsikannernerusutut oqaatigisariaqarpoq; sulisummi nunatta avataaneersut ataatsimut isigalugu amerlasuut nunatsinnut suliarortarsimapput ukiunilu arlalinni nunatsinniittarlutik. Qularnanngitsumik tamatumunnga pissutaaqataavoq aatsaat 1970-ikkut qiteqqunneranni akissaatit akileraarusigaalermata.

Erseqqissumik oqaatigisariaqarpoq nunatta avataaneersut nunatsinnut suliarornissaminnut

kajumissuseqarsimangikkaluarpata inuiaqatigiinni suliassarpasuit nunatsinniillu namminermit sulisussaqtartinnngisavut naammassineqarsimanaviangikkaluarjata.

Naluneqanngilarli pingaartumik ukiuni kingullerni nunatta avataaneerlutik suliartortartut nikeraqisut amerlaqisummi sivilunerusumik atorfimmiinneq ajormata. Taammaalilluni sulianut tunngasunik ilisimassallugit pisariaqartitat maanngaannartitat ikigisassaannegeqaat sulisullu taamak annertutigisumik nikeraannerannut atatillugu aningaasartuutit annertoqalutik. Pissutsit taamaattut atuukkallarnissaat naatsorsuutigisariaqarunarpog sulisussat naammattunik piginnaanillit nunatsinni namminermit pigilersinnagit.

12.4. Sumi inungorsimanermik atorfeqartitsinerup suliffinni suleqatigiinnermut sunniutai

Ukiuni kingullerni suliffeqarfinni qanoq naammassisaqarsinnaanermut suut pingaaruteqarnerisut sammineqarnerulerneranni ilaatigut eqqartorneqarajupput suliffiup siulersorneqarnera aamma sulisut suleqatigiissinnaanerat sulianik naammassisaqarsinnaanermut qanoq pingaaruteqartigisut. Sulisummi ilaatigut ilinniagaqarnerulermikkut suliffimmi pisariaqartinneqartutut misigisimanerusulernerat ilutigalugu naammakkunnaarpoq suliffiit qanoq siulersorneqarnerat eqqumaffigissallugu aammali alapernaattariaqarluni sulisut qanoq suleqatigiissinnaatiginerat; pingaartumimmi suliat annertunerisut pisariunerisullu aatsaat naammassineqarsinnaasarpog sulisut ataatsimut anguniagaqartutut suliatillu pillugit nalilerneqarnerminni atorfissaqartitaasutut misigisimagaangata.

Professori suliffinni aqutsinernik sammisalik qanga oqarpoq sulianik ingerlatsinissaq pillugu pitsassuarmik pilersaarusiorsinnaasaraluartugut sulisullu sulianik naammassinninniartussat suleqatigiissinnaanngippata suleqatigiikkusunnngippataluunniit pilersaarusiaq taamaattoq iluaqutaanaviangitsog.

Siuliani eqqaaneqareersutut akisut ilaat oqaraluarpoq suliffimmi pingaartumik amerlanngitsunik sulisulinni sulianik ulapputeqartillutik suleqatimik namminneq atukkaminnit allaasunik atugaqartitaanerat annerusumik eqqarsaatigineq ajorlugi; suliffinnili allani amerlanerusunillu sulisulinni, assersuutigalugu meeqqat atuarfianni, ilinniartitsisut atorfeqarnerminni assigiinngitsunik atugaqartitaanerat avissaartuunnermik kinguneqartartoq takornartaannegeqaq; allaammigooq takuneqarsinnaasarpog ilinniartitsisut inaanni kikkut issiaqatigiittarnerisut; ikinngitsuttaq – immaqa ilaatigut tutsuiginartunik tunngavissaqarpiangikkaluarlutik – oqaatiginiartarpaat sulisut kikkut kursusernissaanni aalajangiinermi sumeersuunerat apeqqutaasartoq. Naluneqanngilaq tutsuiginartunik tunngaveqanngikkaluarluni pissutsinik qanoq ittuusorinninneq suliffinni suleqatigiinnermut akornusiisinnaasartoq.

Siuliani taaneqarpoq ilinniartitsisut kalaallit meeqqat atuarfiini angajoqqaanik pingaartumik kalaallisuinnaq oqaasilinnik suleqateqarneranni annertuumik toqqammavigineqartartut.

Tassunga atatillugu eqqaangitsoorneq ajornaqaaq 1990-ikkut ingerlaneranni nunatsinni sulisitsisut

peqatigiiffiannit qinnuigineqarluni suliffinni kalaallit immikkut suleriaaseqarnerannik misissuilluni suliffiit siulersorneqarnerini kalaallit akunnattumik inissisimasut suliffinni suleqatigiinnermut qanoq pingaaruteqartigisut ilisimatusarfimmi ilinniartitsisup Wolfgang Kahlig-ip paasimmagit annertuumillu pingaaruteqartutut nalilerlugit.

12.5. Sumi inunngorsimanermik aaqqiinikkut sulisut suliaminnut piginnaanillit nunatta avataaniit pissarsiarineqarsinnaanerat

Qulequttami pineqartoq, tassalu sulisussanik nunatta avataaneersunik suliaminnullu tunngasunik piginnaanilinnik pissarsiniartarnejq iluatsissimanersoq, ilumoornerartariaqarunarpoq nunatsinnimi suliasarpasuit ilaat naammassineqarsinnaasimassagunangikkaluarmata immikkut ilinniagalinnik sulianullu tunngasunik ilisimasalinnik inuttasaqartinniarlugit ajunngitsorsiassaannik neqeroorfigingikkaanni pissarsiarineqarsinnaasimassagunangikkaluarmata.

Sumilluunniilli aaqqiisoqarsinnaangilaq siunertanik tamanik eqqortitsiviusunik. Takornartaangilaq pingaartumik nunaqavissut oqaatigigajumassuk suleqatigilikkatik nunatta avataaneersut suliffigilikkaminni pissutsinik ima ilisimasaqanngitsigalutik sulilertartut tamanna pissutigalugu namminneq naqqaniit ilinniartittariaqartarlugit. Tamatuma soorunami nassatarinngitsoorsinnaangilaa tikisitat suliarilikkaminni eqqumaffigisariaqartut tamaasa sianigalugit naammaginartumik suliaminnik naammattumik naammassinnissinnaanginnerannik kinguneqartarnera.

Ataasiakkaanik assersuutissaqartarpoq tikisitanik suliffigilikkaminni pissutsinik qanoq ilisimasaqanngitsigisunik. Assersuutit eqqumiinnerusut ilaat tassaavoq kommunet arlaanni immikkoortartaqarfimmi pisortatut atorfinikkaluarluni sivikitsunnguamillu atorfeqareerluni soraarniuteqartoq pissutigaluginngooq suleqatimi kalaallit kalaallisut nammineq paasisinnaangisaminik oqalunnerat aammalu ukiakkut qerinarsimmat illoqarfimmi aqquserngit quasarnersuat.

Aamma immikkoortoq 11.5-imi akisisut ilaata nunatsinni najugaqavissutut atorfimmini atukkaminut atatillugu oqaatigaa suliaminut atasunik qanoq piginnaaneqartiginini naammassinnissinnaatigininilu apeqqutaatinnagit sumili inunngorsimanini piinnarlugu immikkoortitaanini naammaginangitsutut isigalugu.

12.6. Atorfillit sulisitsisumit inissaqartitaanerannut tunngasut

Sumi inunngorsimaneq atuutilinngikkallarmalli aammalumi atuutilereernerani atorfeqarnerminni nunaqavissutut atugallit naammaginagulu tupinnanngitsumik tikkuallattaartuagaat tassaavoq sulisitsisumit inissaqartitaasanninnertik uffa tikisitatut atorfillit pinngitsoornatik inissaqartitaasartut.

Nunap inuisa amerliartupiloornerata kinguneraa inissaaleqinersuaq. Nunaqavissutut atorfillit,

pingaartumik nunaqarfinniittut, inissaqartitaanngikkunik naammaannaqisunik inissaqartitaasarnertik naammaginangeqisutut ilaquataqarunillu ilaquatariinnerminnut nanertuutaqisutut oqaatigisarpaat; tamatumalu ilaatigut kingunerisarpaq suliffimit tunuarniuteqartariaqalerneq.

12.7. Feriap sivisussusia, sulisitsisumit akiliunneqarluni feriarsinnaaneq aqunneqarneratalu pisariunera

Tikisitatut atorfillit feriartarnerat nunaqavissutut atorfillit feriartarnerannut naleqqiulluni sapaatip akunnerinik marlussunnik siviunerugajuppoq. Taassuma saniatigut tikisitatut atorfillit feriarterminnut atatillugu ullut angalaffii akissarsianut sunniuteqarneq ajorput akissarsiat pigiinnarlugit sulinnigiffeqarfiiinut ilanngunneqartaramik.

Feriartermut atatillugu sulisitsisup akiligaanik angalaneq atorfilimmut, taassuma aappaanut meeraanullu 18-it inorlugit ukiulinnut atuuttarpoq.

Siullermik aallartitatut atorfillit sulisitsisuminnit akiliunneqarlutik feriarterminni angalasinnaassagunik ukiuni 2-ni katersiffissaqartarput nunaqavissut ukiuni 5-ini katersiffissaqartartut. Kingusinnerusukkut malittarisassat allanngortinneqarput tikisitat ukiut tamaasa feriarterminni angalanermi akiliunneqarsinnaalerlutik nunaqavissutullu atorfillit ukioq allortarlugu.

Sumi inunngorsimanerup atorunnaarsinneqarnissaata tungaanut pisortani atorfillit sulisullu sulisitsisumit akiliunneqarlutik feriarsinnaatitaanermi atatillugu ullunik assigiinngitsunik amerlassusilinnik katersiffissaqartitaanerat feriallu sivisussusiata assigiinnginnerat tupinnangitsumik nunaqavissutut atugaqartitaasunit annertuumik uparuartorneqartarput. Tassunga atatillugu eqqaamasariaqarpoq nunatta iluani nunatsinniillu avammut angalanermi akit qanoq qaffasitsiginerat eqqarsaatigigaanni atorfilinnut nunaqavissutut atugaqartunut pingaartumillu ilaquataqortuunut feriartermi allamut nikinniarnaq ima akisutigisarmat nunagisamit allamut feriarsinnaaneq ajornakusoorsinnaasarluni, aammattaaq eqqarsaatigalugu suleqatit ilaannit minnerungaatsiartumik akissarsiaqarneq pissutaalluni aningaasanik feriarluni angalanermi atugassanik katersiniarnaq ajornakusoorsinnaasarmat.

Sulisitsisumit akiliunneqarluni feriarluni angalanerit siullermik akileraarusigaanngikkaluarlutik kingusinnerusukkut nalingisa akissarsianut ilanngullutik tunniunneqartalernissaannik taamalu akileraaruteqartitaalernissaannik isumaqatigiissutitigut aaqqinniarneri sulisut kattuffiisa naammagintinneqisaannut ilaavoq.

12.8. Tjenestemandit kattuffii akissaatit atorfeqarnermilu atukkat allat pillugit isumaqatiginninniarsinnaasut

Tjenestemandit pillugit inatsisip sumi inunngorsimanermik tunngaviliisup eqqartorneqarnerani ataasiarnani taaneqartarpoq apeqqutit arlallit aalajangiivigineqartassasut atorfillit kattuffii sulianut tunngasunik isumaqatiginninniarsinnaasut isumasioerlugit peqataatillugilluunniit.

Tassunga tunngatillugu oqaatigisariaqarpoq tjestemandit kattuffii isumaqatiginninniarsinnaasut Danmarkimi angerlarsimaffeqarput tjestemandillu pillugit inatsisiliorsinnaaneq naalagaaffimmiilluni; taakkorpiaallu pissutaapput isumaqatigiissutitigut ataasiakkaatigut atorfillit sulisullu allat atorfeqarnerminni assiigiimmik atugaqalernissaata anguniarnera ukiuni arlalinni piviusunnngortinneqarsinnaasimannngimmat; sulisummi isumaqatigiissutit tunngavigalugit atorfeqartitaasutaaq sulinerminni atukkamikkut assiigiimmik pineqalissappata aningaasat isumaqatigiinniarnerni killiliussat iluanni assiingngitsumik agguaattariaqartarput, tassa tikisitat akissaataat minnerusumik nunaqavissullu annerusumik qaffaavigalugit. Taama aqqiiniarneq kattuffiit Danmarkimi angerlarsimaffillit assut iuminaatsittarpaat naak ilaasortatik nunatsinniitut assiigiimmik pineqarnissaminnik noqqaasaraluartut.

Tjestemandit ukiuni 1982-ip 1991-illu akornanni tikisitatut atorfeqarsimasut 2001-imi isumaqatigiinniarnerni suliffimminnit soraarnerminni ajunngitsorsiassalerneqarnerat pissusiviusut tunngavigalugit nalilissagaanni akissaatinik kingumoortumik qaffaaneruvoq naak taamaattuunera allamik taaguuserlugu isertukuluussiniarnertut oqaatigineqarsinnaagaluartoq. Allatut oqaatigineq ajornaqaaq – qallunaat oqartarnerattut – tassaasoq kilernermik nippittartuliineq, qularnanngitsumik pissutaatillugu nunaqavissuunngitsutut atorfillit ukiut arlalialuit tamatuma siornatigut ajunngitsorsiassatik annaammatigik.

12.9. Pisortani sulisitsisut sinnerlugit isumaginninniarsinnaaneq

Sumi inunngorsimanerup atuutilernerata nalaani ukiorpaalunnilu siullerni Kalaallit Nunaanni pisortat sulisitsisut sinnerlugit isumaqatiginninniarsinnaaneq Kalaallit Nunaata ministeriaaniippoq. Soorunami nunami pisortat allat, tassalu landsrådi kommunellu, isumasiorneqartaraluarput atorfeqarnermili atukkanik oqartussaaffik aneq naalagaaffimmiilluni, taaneqareersutut Kalaallit Nunaata ministeriaaniilluni.

1979-imi namminersorneruneq atulermat pisortatut sulisitsisut taariikkat, tassaasullu naalagaaffik, landsrådi kommunillu, peqatigiillutik sinnerlutik isumaqatigiissuteqartartussanik, tassalu pisortat sinnerlugit sulisitsisutut aalajangiisartussanik, qallunaatut Det offentlige aftalenævn-inik taaguutilinnik pilersitsipput. Nævni siulersuisunik qullersaqarpoq pisortat sulisitsisut pingasut taaneqareersut tamarmik immikkut marlunnik toqqagaannik ilaasortaqaarlutik aammalu inatsisilerituutut ilinniagalimmik siulittaasoqaarlutik. Ukiuni aalajangiisartut atuuffiini tamani Kalaallit Nunaanni siviisuumik eqqartuussisuunerusimasoq soraarnek siulittaasuvoq.

1990-ikkut aallartilaarneranni sulisoqarnermut tunngasut naalagaaffimmit oqartussaaffigineqarnerat Namminersornerullutik Oqartussat tiguaat pisortanilu sulisut kattuffiinik isumaqatigiissuteqartarneq isumagisarilerlugu. Tamatumunnga peqatigitillugu pisortatut sulisitsisut akissaatinik sulinermilu atukkanik allanik sulisuminnut atortitaminnik ataqatigiissaarisarnerat isumasioqatigiinnermik taaneqartartoq siornatigullu atuutereersoq ingerlateqqinneqarpoq. Isumasioqatigiittarnerup siunertaraa pisortat sulisitsisuisa sulinermi atukkat atorlugit akunnerminni imminnut unammilinnnginnissaat.

Sulisut atorfirminni atugaannut tunngasut Namminersornerullutik Oqartussat oqartussaaffigileramikkik aammattaq tjestemanditut atorfeqartitamik kommunenilu atorfillit pillugit inatsisiliorsinnaaneq isumagisarilerpaat, naalagaaffiulli tjestemandinik nammineq atorfeqartitamik inatsisiliorsinnaanera soorunami naalagaaffimmiiginnarluni.

Tjestemandit pillugit Inatsisartut inatsisaanni ersarissumik aalajangersagaqanngikkaluarpoq tjestemandit sinnerlugit kattuffiit isumaqatiginninniarsinnaasut Kalaallit Nunaanni angerlarsimaffeqartuussasut; taamaakkaluararli ukiut arlaqanngitsut ingelaneranni tamanna piviusunngorpoq sulinermik inuutissarsiutillit aaqqissuussaanagerusumik peqatigiiffilortiterlutillu kattuffilortiterunerulererat ilutigalugu.

Inatsisartut inatsisaatigut taaneqartukkut sumi inunngorsimaneq toqqammavigalugu tjestemandinik atorfinitsitsisinnaanermik aaqqissuussineq taamaalilluni periarfissaajunnaarpoq.

Nutaanik inatsisiniliornermi ileqqorineqartartoq malillugu tjestemandit nunalisitatut atorfillit taamak atorfeqarnertik attatiinnarpaat atorfirminni ikkusimaannarallartillutik. Sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu atorfinitsitsisarneq isumaqatigiissutit atorlugit atorfilinnuttaaq erninnaq atuutilerpoq; taaneqareersutulli pisortani sulisut nunatsinneersut nunattalu avataaneersut assigiimmik akissaateqartitaalernissaat piffissat isumaqatigiissuteqarfiit pingasuugajuttut atorlugit aatsaat angujartuaarneqarpoq.

12.10. Tjestemandit kattuffiisa pisortallu sinnerlugit akissaatinik isumaqatiginninniarsinnaasut soqutigisaat

Imm. 12.8-mi aamma 12.9-mi tjestemandit kattuffii pisortallu sinnerlugit akissaatinik atorfeqarnermilu atukkanik allanik isumaqatiginninniarsinnaasut piffissami sivisuumik sumi angerlarsimaffeqarnerat eqqarsaatigigaanni uniorpallaassagunangilaq oqassalluni taakku soqutigisaat sumi inunngorsimanermik aaqqissuussinerup ukiuni atuffiini tamarluinnangajanni imminnut assortuunnatik ataatsimuukannersimasut. Tamanna pissutaaqataavoq aaqqissuussineq siullermik naatsorsuutigineqaraluartumit sivisuneroqisumik atuummat.

12.11. Aaqqissuussinerup atortinneqarnerata aqukkuminartuunera

Sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu atorfeqartitsineq inatsisiliuunniarneqalermat aaqqiinerup pitsaaqutissaasa ilaattut taaneqarpoq atortinneqarnera aqukkuminartuussasq; ukiulli ingerlaneranni nassataasa amerliartornerat ilutigalugu sulisitsisunut suliassaqartitsinerulerlunilu nakkutigisassaqartitsinerulerpoq. Pingaartumik tikisitatut atorfillit ilaqutaasalu feriarlutik angalanerisa sulisitsisumit akilerneqartarnerata nakkutiginerata pisariitsutut oqaatigiuminaappoq atorfillimmi ilaat, tamarmiunngikkaluartulli, namminneq akiligassarinnngisaminnik taamalu aningaasalivimminnut sunnuteqartussaannngitsumik aaqqiivigineqaraangamik – ilaatigut tupinnaannartumik – ilapittuuttaasinnaasunik nassaarsiullaqqittaqqimmata.

12.12. Sumi inunngorsimanagerup inuiaqatigiit ataatsimoornerannut sunniutai

Sumi inunngorsimaneq toqqammavigalugu atorfeqarnermi atukkanik immikkoortitsineq arlalitsigut inuiaqatigiit akornanni pissutsinut annertuumik sunniuteqartoq qularutissaanngilaq. Tamatumani ilaatigut eqqarsaatigineqarput pilersinniarneqarnera sioqqullugu, pilersinneqarnerata nalaani kingornatigullu tamanut ammasumik annertoqisumik, ilaatigullu oqaatsit sakkortuut atorlugit, oqallisaasarmat inuiaqatigiinni malunnaqisumik avissaartuunnermik kingunilimmik. Nalitsinni Assersuutigalugu tusagassiorfiit oqallittarfii alakkallattaartaraanni sumik arlaannik pisoqartorlu nunatsinni nunaqavissut avataaneersullu immikkoortuataat oqaatsit ilaatigut sakkortuut atorlugit manna tikillugu oqallittoqartarpoq. Qularutissaanngilaq akissarsiat sulinermilu atukkat allat tunngavigalugit immikkoortitsineq kisimi pissutaanngikkaluarluni inuiaqatigiit iluanni avissaartuunnermut pissutaaqataasoq.

Paasissutissanik paasiniaanermi nunatta avataani inunngorsimasut apeqqutinik akisisut marlussuit taavaat inuiaqatigiinnut nalinginnaasumik ilaasutut isigineqarusukkaluarlutik atorfeqarnerminnilu nunaqavissutut atugaqaraluarlutik nunatta avataani inunngorsimanertik pissutigiinnarlugu immikkoortitaasutut misigisarsimallutik. Tassa sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu atorfeqartitsineq taamaallaat nunaqavissunik eqquinani aammattaaq nunatta avataaniit aggerlutik suliarortut nunatsinnilu nunaqalersut ilaannit nanertuutaasutut isigisaannik nassataqartarsimavoq; tamannalu nunatsinni innuttaasut ataatsimoorutut ingerlaniarnerannut kinguneqarnerluttarsimasutut nalilerneqarsinnaavoq.

Nummi sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu immikkoortitsineq pillugu oqallinneq. Maj, 2016.
 Asseq: Allattoqarfik.

12.13. Taaguutip ammpip qalipaataa tunngavigalugu immikkoortitsinertut isiginiarneqarsinnaanera aamma tusarniitsuunera

Immikkoortumi 5-imi atorfeqartitsinermi sumi inunngorsimanagerup tunngavigineqarnissaa ammpip qalipaataa tunngavigalugu immikkoortitsinertut isiginiarneqarsinnaasoq G-60-ip

isumaliutissiissutaani allaqqavoq aammalu inatsisissaq aqqissuussinermik naqissusiisusaaq Folketingimut saqqummiunneqarmat inatsisissamut oqaasertaliussani allaqqalluni.

Matuma siuliani eqqartorneqarpoq 1963-imi landsrådip ataatsimiinnerani taamanikkut suli pilersaarutaannaasoq eqqartugassangorteqqinniarnearaluartoq arlallit isumaqarmata ammip qalipaataa malillugu immikkoortitsiniarnerusoq. Apeqqutip oqallisigeqqinneqarnissaanik kissaateqaraluarneq maangaannarpoq peqqutigalugu aqqissuusinermi eqqorneqartussat tassaammata kikkulluunniit Kalaalit Nunaanni inunngorsimasut kalaaliunerat qallunaajuneralluunniit apeqqutaanani.

Inatsisitut atuutilermat ammip qalipaataa tunngavigalugu immikkoortitsineraasarneq nipangiunneqanngilaq. Immikkoortumi 12.13-inimi Danmarkimit kingoqqisoq nunaqavissutulli atorfilik issuarneqarpoq oqartoq sumit kingoqqisuunini pissutigalugu nunalisitatut atorfilittut isiginiarneqartarluni nuannarinngeqisaminik.

Ilumoortumik oqassagaanni aamma saneqqunneqarsinnaanngilaq aqqissuussinermut akerliusut ilaasa ammip qalipaataa tunngavigalugu immikkoortitsineraaneq atorluartarlugulu atonerluttaraat.

Aamma immikkoortumi tassani naakkaluartumik eqqaaneqarpoq pissusiviusut tunngaviginagit pissusiusorisalli tunngavigalugit isummersortarneq inuiaqatigiit akornanni takornartaanngitsoq. Tamanna tunngavigalugu eqqumiinngilaq sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu atorfeqartitsineq Danmarkimit nunatsinniilluunniit kingoqqisuuneq tunngavigalugu immikkoortitsinertut isiginiarneqartarmat; immikkoortitsinermimmi eqqorneqartut amerlanerpaartaat tassaapput inuit Kalaallit Nunaannit kingoqqisut.

Sumi inunngorsimanermik tunngaveqarluni pisortani atorfeqartitsinissamik aqqiinnissap pilertiartuaarnerani piviusunngortereerneratalu nalaani tamanut ammasumik oqallinnerup matuma siuliani eqqartorneqartut qularnaatsumik ersersippaat amerlaqisunit taamak isigineqartoq akerliusunillu tunngavilersuut taanna atorluarneqaaqisoq imaannaq nipangiunneqanngitsumik.

Ukiut ingerlaneranni Kalaallit Nunaanni amerlaqisunit iluarineqannginnera eqqarsaatigigaanni oqartariaqarunarpoq taaguut ammip qalipaataa tunngavigalugu immikkoortitsiniarnertut isiginiarneqarsinaanera aammalu tusarnniitsuunerarlugu siulittuutit imminullusooq eqqortittut.

12.14. Ataatsimut naliliineq

Matuma siuliani sumi inunngorsimanerup nassataanik ataasiakkaanik nalilersuinerup ersersippaa assigiinngeqisunik sunniuteqarsimasooq. Taamaattumik sapiisernerussaaq ataatsimoortumik qanoq sunniuteqarsimaneq naatsumik oqaasertalerniassallugu; taamaakkaluartorli nalunaarusiami uani tamanna misilinneqassaaq immaqa qallunaat oqartarnerattut isip aappaata allaat annaasinnaanissaa sapiisiutigalugu.

Naatsumik oqaasertalerlugu oqaatigineqasinnaagunarpoq sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu

anguniakkat pingaarnerit, tassalu Kalaallit Nunaanni nioqqutissiat silarsuarmi akinut unammillersinnaassasut aammalu inuiaqatigiinni nutarterinermi sulisussat nunap avataaneersut pisariaqartitat pissarsiarineqarsinnaassasut immikkut ajunngitsorsiassaqaqtinnerisigut, anguneqarsimanngikkunik ilaannakorluartumik ilaatigullu piffissap sivisuup imaannaanngitsullu ingerlareernerani anguneqarsimapput; siunertalli taakku tamakkiisuunngikkaluartumik eqqortinneqarsimanerat inuiaqatigiit iluanni arlaqaqisunik perroorutissaangitsunillu ingiorqeqarsimallutilu kinguneqarsimapput.

Una assersuutigineqarsinnaagunarpoq: nakorsaatit nakorsarniakkanut sunniuteqarsimapput aammali allanik kissaatiginngisaraluanik kinguneqarsimallutik.

13. Naggasiussat

Sumi inunngorsimaneq toqqammavigalugu sulisunik imiikkoortitsisarnerup piviusunngornerata annermik aallaavigaa 1959-imi langsrådip kissaatigimmagu ”Kalaallit Nunaata Danmarkip naalagaaffiata iluani annerunngitsumik minnerunngitsumilluunniit naligiissitaanera naqissuserneqassasoq”.

Pisortani sulisut atorfeqartitaanerannik aaqqiineq landsrådip nunatta ministeriaanut saaffigininnermini siunertaanut akerliulluinnartumik timitalerneqarpoq. Tamannarpiaq toqqammavigalugu aaqqissuussinerup pilersinniarneqarnerata pilersinneqarneratalu nalaani kingusinnerusukkullumi, matuma siuliani eqqartorneqareersutut, inuiaqatigiinni annertuumik aalassassimaartoqarpoq kalaallit danskillu akornanni pissutsinik eqquisumik.

Aamma oqartoqarsinnaagunarpoq inatsisit qanoq periarfissiinerinik ilaatigut qarsupittumik isumaqartitsiniartarneq pissusiviusunik tunngaveqarluni iliuseqarsinnaanerigaluanut pinngitsoortitsisinnaasartoq; nunatsinnimi Danmarkimilu aammalumi taakkunani inuianni pissutsit ima assigiinngitsigisinnaapput isiginngitsuusaarlugillusooq sanilliussiniartarneq allaanani puisimik oqaraanni puisit tamarmik assigiittutut isigalugit sanilliunneqartartut, soorlu tassa imaaliannaarlugit sanilliunneqarsinnaasut naak ilaatigut angissutsimikkut assigiinngikkaluqaqisut. Danmarkimi puisilissuunngitsumi puisinullu tunngasunik annerusumik qaammaasaqarfiunngitsumi taamatut sanilliussiniartut uparuarneqartarput oqarluni iibilit pærillu imaaliinnarlugit sanilliunneqarsinnaanngitsut.

Pissutsit qanorpiaq ittuunerat ersarissisinniarlugu ilaatigut pissutsit assigiinnginnerpaat atorlugit assersuusiortariaqartarpoq. Nunatsinni Danmarkimilu inuiaat ”minnerunngitsumik annerunngitsumillu naligiissitaanissaannik” landsrådip noqqaanerata kinguneraa sumi inunngorsimanermik aaqqiineq aqutugalugu pissutsit qanoq assigiinngitsiginerat aatsaat taamak ersaritsigisumik takussutissinneqarmat aningaasammi atorlugit nalilerneqarsinnaanngorami.

Sumi inunngorsimaneq toqqammavigalugu pisortat sulisuminnik atugaqartitsinerat ukiut 30-it missaat atuutereerluni ukiut 20-ngajaat matuma siorna qaangiuttullu atorunnaarsinneqarpoq;

inuiaqatigiinnili pissutsinik qaffiaartitsineri suli qaangivissimangikkivut oqartariaqarpoq. Inuiaqatigiinni ilaqarpugut aaqqissuussinerup kingunerinit nalaanneqarsimallutik suli qamuuna anniaatilinnik.

Sumi inunngorsimaneq tunngavigalugu immikkoortitsineq nunatta oqaluttuarisaanerata ilagaa imaaliallaannaq puigorneqarallartussaagunangitsoq.

Apeqqummik nalilersuisutut isumaqarpunga pissutsit sulluunniit inuiannut tunngassutillit sapinngisamik sukumiisumik torersumillu eqqartorsinnaasariaqarivut, naammagisimaarutsigik mamaagigutsigilluunniit aatsaallu iluamik paasilluarsinnaassallutigik amigartumik pinnata tamakkiisumilli ilisimasaqarfigilerutsigik.

Tassarpiaapput suliassinneqarninnut angerama suliampilu ingerlatsininni tunngavigisakka anguniakkakalu. Anguniakkakka naammattumik iluatsissimanerikka soorunami uanga nammineq naliligassarinnigilara.

Inatsisip tunngaviusup 1953-imeersup atuutilerneranit Narsami aammalu sumi inunngorsimanerup 1964-imi inatsimmik tunngaveqalerneranit Århus-imi inuttut eqqaamasaminnguit

Piffissami inatsisip tunngaviusup 1953-imeersup Kalaallit Nunaata naalagaaffiup sinneranut nalingiissitaalerneranit taaneqartartup nalaani inuit akornanni pissutsit pillugit eqqarsartaaseq nalinginnaasoq qanoq ittuunersoq aammalu inatsisinik naalagaaffimmut naalagaaffiillu akornanni atuuttunik ilisimatoq/professorera ataqineqaqisoq Max Sørensenip sumi inunngorsimanermik piviusunngortitsinerup inatsisip tunngaviusup inuiaat kalaallit naalagaaffiup sinnerani inuiannut nalingiissitaalernerannik isummamut naleqquttuunersoq isumaa ersersinniarlugit inuttut eqqaamasakka marluk matuma kinguliani ilanngutissavakka.

1. Inatsit tunngaviusup pillugu Narsami 5. juni 1953 ullorsiorneq

Taamanikkut 12-inik ukioqalernissama tungaanut ingerlavunga. - Ullormi 5. juni 1953-erpiami ullup qeqqa qaangersimangaatsialeraa qaannat tulattarfiannut Akillernik taaneqartartup tungaanut ingerlavunga ataataga piniarniarsimasooq angerlamut tikilernersoq alakkariartorlugi. Aqqutaani nunaqarfiup niuertorusia Frederik Høegh, Farimik taasagarput, terianniaateqarfiullu pisortaa qallunaaq Niels Fenger ingiaqatigiittut naammattoorpakka. Angutit taakku oqallitsisimaaqalutik tamarmillu sikaatorlutik nuannisaarpalullutillu saneqqupput. Tamatuma kingorna eqqarsartarpunga nunaqarfiup nuimasortaasa marluk inatsit tunngaviusup qularnanngitsumik nalliussisimagaat Farip nuliata Thorap nerisassiaanik pitsaasunik tamusserlutik. Taamanikkummi piffissami Kalaallit Nunaanni inuianni nalinginnaasumik eqqarsartoqartarpoq inuiaat kalaallit Danmarkip kungeqarfiata sinnerani inunnut naalagaaffeqatigilikkaminnut assigiissitaalutik pineqalissasut.

2. Sumi inunngorsimaneq pillugu professorimik Max Sørensen-imik 1964-imi Århus-imi oqaloqateqarneq

Naalagaaffimmi pissutsit sammillugit 1963-imi ilinniartarlunga aallartippunga. Tassa naalagaaffimmi tjenestemanditut Kalaallit Nunaanni atorfillit pillugit inatsit sumi inunngorsimanermik atugaalersitsisup akuerineqarnera ukiumik ataasingajammik sioqqullugu. 1964-ip upernaavani professori Max Sørensen inatsisinik naalagaaffimmut naalagaaffiillu akornanni atuuttunut tunngasunik ilinniartitsinernik eqqartuisarluni ilinniartitsivoq.

Oqalugiarnarisa ilaat naasoq professori inutsialassuaq tamatigullu inussiarnisaartartoq aperaara sumi inunngorsimanermik aalajangersaaneq inatsit tunngaviusup malillugu inatsisip naalagaaffiup immikkoortuinut tamanut taamalu naalagaaffiup inuikut tamanut, aammattaq Kalaallit Nunaata inuikut, atuuttuunerannik aalajangersakkanut naleqqutinngitsutut nalilerneqarsinnaanersoq.

Max Sørensen inatsisissamik paasinnilluarsimarpasissoq nangaajallannani akivoq Eqqartuussiviit qullersaata tjenestemandit pillugit inatsit sumi inunngorsimanermik aalajangersakkanik ilalik inatsimmut tunngaviusutut naleqquttutut nalilersinnaassagunaraa marlunnik tunngaveqarluni.

Siullermik oqarpoq eqqartuussiviit inatsisiliortut periarfissikkajukkaat naliliinissaannut inatsisit tunngaviusumik inatsimmut naapertuuttuunerannik, aammalu aappassaannik taamanikkut piffissaq tikillugu Eqqartuussiviit qullersaat eqqartuussisimanngisaannartoq aalajangiilluni inatsit ataasiinnarluunniit inatsimmut tunngaviusumut akerliusoq. Taamaakkaluartorli Max Sørensen inatsisip tunngaviusup 1953-imeersup allanngortiterneqarneranut atatillugu Danmarkimi naalackersuisut siunnersortaattut nuimanagerit ilaattut suliaqarsimasoq ilanngullugu tupaallaatigeqisannik oqarpoq kalaaleq kinaluunnit sumi inunngorsimanermit eqqorneqartoq naalagaaffimmik eqqartuussisunut suliaassanngortitsissagaluarpat oqarluni inatsit inatsimmut tunngaviusumut akerliusoq taava kalaallimut eqqartuussivimmut tunniussisumut illersortaaressinnaassagaluarluni. Qularinngilaa eqqartuussivimmi ajorsarujussuassagaluarluni tunngavilersuutit matuma siuliani taariikkat pissutigalugit suliali ingerlanneqarnerani inuit akornanni akerliulluni nillianersuaqalissagunaraluartoq ima sakkortutigisumik Folketingi aalajangertariaqalissagaluarluni inatsit atorunnaarsinneqassasoq.

Najoqqutassarsiorfiit

Atuagagdliutit/Grønlandsposten, ukiut 1961-64

Betækning afgivet af Grønlandsudvalget af 1960, 1964

Mogens Boserup: Økonomisk politik i Grønland, 1963

Fremmedordbog, Gyldendag, 1993

Kirsten Gade Jones & Robert Petersen: Ordbogen/Ordbog-i, Ilinniusiorfik, 2003

Kalaallit Nunaanni landsrådip ukiuni 1959-imiit 1964-imut ataatsimiinnerinik imaqarniliat

Nalunaerutit/Grønlands lovsamling, ukiut arlallit

Ilanngussaq A

Saammaateqatigiinnissamut Isumalioqatigiissitaq – Forsoningskommissionen

Juni 2016

Sumi inunnorsimanermik apeqqutinut atatillugu allagaq ilanngussaq Følgrebrev til spørgeskema vedrørende fødestedskriteriet

Sumi inunnorsimaneq tunngavigalugu akissaasersuineramik atorfeqarnermilu atukkanik allanik assigiinnigitsunik nalaanneqarsimasunik missuinermut atatillugu apeqqutinik paasisutissanik immersuiffissaq – Spørgeskema til brug for analyse af oplysninger fra folk, der har haft berøring med løn- og andre ansættelsesvilkår, betinget af fødested.

Saammaateqatigiinnissamut Isumalioqatigiissitaq aalajangerpoq sumi inunnorsimaneq tunngavigalugu akissaatitigut atorfeqarnermilu atukkatigut allatigut nalaataqarsimasut misigisaannik paasisassarsiorfiginiarlugit. Tamatumani siunertaavoq pissutsit taamaattut inuiaqatigiinnillu attuisimaqisut ilaatigullu avissaartuunnermik nassataqarsimasut inuiaqatigiit oqaluttuarisaaneranut nalinginnaasumut sanilliullugit nalilersortinniarlugit. Taamak nalilersuinissamut atatillugu apeqqutit matuma kinguliini taagukkat akeqqunarput pissutsinik suliamut attuumassutilinnik sanilliukkuminarnerulersitsinissaq siunertaralugu.

Forsoningskommissionen har besluttet at indsamle oplysninger fra personer, der har berøring med løn- og andre ansættelsesvilkår betinget af fødested. Formålet hermed er, at disse oplysninger – sammen med den generelle samfundsudvikling – kommer til at danne grundlag for en analyse af forhold, der har haft kraftig indgriben i og til tider har splittet samfundet. Til brug for analysen er det ønskeligt at få besvaret nedennævnte spørgsmål for at gøre det lettere at strukturere og sammenligne relevante oplysninger.

Malugalugu! Nammineq aalajangissavat immersukkavit ataatigut kinaassutsivit ilanngunnissaa ilanngutinnginnissaaluunniit.

NB! Du bestemmer selv, om du vil besvare skemaet anonymt eller ej.

- 0 -

Saammaateqatigiinnissamut Isumalioqatigiissitaq - Forsoningskommissionen

Apeqqutinik immersuiffissaq - Spørgeskema

1. Ukioq inunnorfik/Fødselsår _____
2. Inunnornerpit kingorna ukiuni siullerni 5-ini Kalaallit Nunaanni aalajangersimasumik najugaqarpit?/Havde du fast bopæl i Grønland i dine første 5 leveår?
Aap/Ja
Naagga/Nej

3. Sutut ilinniagaqarpit?/Uddannelsesmæssig baggrund

4. Sumit kingoqqisuuneq/Etnisk baggrund

Kalaallit/Grønlandsk

Danskinit/Dansk

Akusaq/Blandet

5. Atorfik suna atorfigaajuk imalt. atorfiit suut atorfigaagit?/Hvilken stilling har du eller har du været ansat i?

6. Aallartitatut atorfeqarpit/-nikuuit?/ Er du/har du været ansat på udsendte vilkår?

Aap/Ja

Naagga/Nej

Angeruit/Hvis ja:

Piffissami sumi imalt. piffissani suni?/I hvilken periode eller i hvilke perioder?

7. Atorfimmik/-nnik qinnuteqarnerpit atorfininnerpillu nalaani Kalaallit Nunaanni aalajangersimamik najugaqarpit?/Havde du fast bopæl i Grønland, da du søgte om ansættelse og blev ansat?

Aap/Ja

Naagga/Nej

8. Aallartitatut atorfeqarnissannik immikkut pineqarnissamik aalajangiisartunut qinnuteqarpit?/ Ansøgte du dispensationsnævnet om at blive ansat på udsendte vilkår?

Aap/Ja

Naagga/Nej

Angeruit/Hvis ja:

Aallartitatut atugaqarnissannik akuerineqarpit/Fik du dispensation?

Aap/Ja

Naagga/Nej

Aalajangiinermut tunngavilersuut(it)/Begrundelsen(rne) for afgørelsen

9. Atorfimmut/nut qinnuteqarnissannik pilersaaruteqarninnut atatillugu sumi inunngorsimaneq toqqammavigalugu atorfeqartitaanissaq qinnuteqarnissannut sunniuteqarpa?/Har ansættelsesvilkår betinget af fødested haft betydning for dine overvejelser om at søge en stilling/-er?

10. Sulisut akissaatinik atorfeqarnermullu tunngasunik allanik assigiinngitsunik atugaqarnerat suliffinni suleqatigiinnermut qanoq sunniuteqarpa?/Hvilke konsekvenser for samarbejdet på din arbejdsplads havde det forhold, at ansatte havde forskellige løn- og andre ansættelsesvilkår?

11. Paasissutissat ilanngukkumasatit allat/Andre oplysninger, som du ønsker at medtage

Qujanaq paasissutisseeqataanissat piffissaqarfigigakku! - Tak fordi de har afsat tid til at bidrage med oplysninger!

Akissutit kingusinnerpaamik 20. august 2016 Isumalioqatigiissitap allattoqarfiani tiginissaat kissaatigaarput – Det er ønskeligt, at svarene er Kommissionens sekretariat i hænde senest 20. august 2016.

Immersugaq uunga nassiunneqassaaq/Spørgeskemaet sendes til:

Saammaateqatigiinnissamut Isumalioqatigiissitap allattoqarfia /Forsoningskommissionens sekretariat
Imaneq 4, Postboks 1015
3900 Nuuk
E-mail: molm@nanoq.gl